ДЗВОНИ

ЛІТЕРАТУРНО
НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ

Ч. 6-7
1933
ЛЬВІВ

В. ДЯДИНЮК

ДЗВОНИ ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ МІСЯЧНИК

ЗМІСТ

6—7-го числа за червень-липень 1933 р.:

ПЕРЕДПЛАТА ВИНОСИТЬ: Річно 18 зл., піврічно 9 зл., чвертьрічно 4·50 зл. Окреме число 1·80 зл.

ЗА КОРДОНОМ: Річно 3 доляри, — Окреме число 0·30 дол.

В Чехословаччині: Річно 2.50 дол., піврічно 1·30 дол., чвертьрічно 0·70 дол.

В Румунії: Річно 500 леїв, піврічно 275 леїв, чвертьрічно 150 леїв.

Видає Видавн. Кооп. „МЕТА“. Відвіч. ред. ПЕТРО ІСАЇВ.

АДР. РЕДАКЦІЇ Й АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА Ч. 7/II. ТЕЛ. 94-56.

ВІДБИТО В ДРУКАРНІ „БІБЛЬОС“, ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА 7. ТЕЛ. 14-78.

Уляна Кравченко.

Поклін [1]).

В ранновесняне Свято Свят —
в це милостиве „anno santo“ —
співає українська молодь
з глибин душі дзвінке осанна:
— Осанна — слава
Христу — Цареві!
— Осанна найсвятішій Владі — Влад!

— — — — — — — — — — — — —

Сердець ударом скутий срібний дзвін
співає — дзвонить — Христу-Цареві:
— Хвала! Поклін!

— — — — — — — — — — — — —

Христос учить нас нести хрест недолі —
на гору Голгофту —
Христос, це вічна сила,
що скріпляє крила,
до творчого — нового льоту.
Христос рішив свідомо свою долю,
приняв сам чашу горечі і болю,
наповнену у щерть...
В грізнім двобою — в боротьбі із тьмою
Христос сам жертвував собою,
щоб побідити смерть...

— — — — — — — — — — — — —

І перед нами —
великострадницький відкритий шлях...
Наш шлях — в тернах
і на терезах важить зла судьба,
чи бути — чи не бути нам...
Та ми — як воїни Христові,
як лицарі святого Ґраля,
ми — радісні на Вершини підем —
щоб Царство Боже силою добути, —
а Той, що протерпів за людськість страсти,
не дасть і нам у темноті пропасти,

[1]) Виїмки з віршу, написаного з приводу Свята „Укр. Молодь Христові“.

не дасть — щоби життя огонь — погас,
Він — не покине нас...

— — — — — — — — — — — — — —

Твоя любов —
всежертви чин —
Твій зов —
нехай веде з тісних вузин
із темних ям
аж там — до ясних брам —
на Монсальват — у світла храм.
Ти — що зійшов із царства зір —
Ти — що сказав нам — про вічний рай —
любовію нас всіх зєднай.

— — — — — — — — — — — — — —

Скріпи і ободри!
Нехай освячує нас Іраль —
як лицарів середновіччя,
щоб рвали ми спокуси сіть —
як Парсіваль...

— — — — — — — — — — — — — —

Ісусе Христе!
благослови нас воїнів Твоїх —
будь з нами!

— — — — — — — — — — — — — —

Кудись — з космосових вижин —
з осяйної віддалі —
з благословенням враз
на боротьбу — на чин, —
пливуть — спливають словеса Христові —
кріпучі словеса святі...

— — — — — — — — — — — — — —

В ранновесняне Свято Свят —
сердець ударом скутий дзвін —
співає — дзвонить — Христу — Цареві —
тій найсвятішій Владі Влад — Поклін!

Упадок релігії й упадок церковної орґанізації, яка авторитет релігії береже та репрезентує, йде завжди в парі з розкладом державного, національного та товариського життя, з руїнницькою гризнею розбещених в своїм необмеженім індивідуалізмі одиниць.
(В. Липинський).

Киднир.

Зі спогадів.

Через ліс-верболіз
Велит полоз проліз,
Велит полоз ізвивистоходий:
Поміж ліс-верболіз,
Лепеху та рогіз
Заплітає ріка прудководи.
А обабіч її
Доганяють рої —
Крізь рогіз ручаї,
Лепехою струмки та стоходи.
Попід ліс-верболіз
З лепехою рогіз
Стяли навхрест шаблі у двобою.
Поміж них в ручайки,
Наче білі чайки,
Сіли-впали тремтючі зірки,
Де одна, де по дві, де юрбою.
А мій човен за срібні шнурки
По лискучому плесу ріки,
По накритому зірок габою
Срібний місяць веде за собою.
І дрімають луги-береги.
Ні душі. Сама ніч навкруги...

А як враз під веслом скрипне кочеть
І сполохана рибка підскочить,
Блисне в небо брилянтом з луски
І в млі ока пірве на куски
Срібні шнури й перлисті разки,
Що їх човен здовж річки волочить, —
То здрігнуться луги-береги,
Срібний місяць і все навкруги,
І здрігнуться зірниці глибокі,
І черкнуться шаблі кривобокі,
І розкотяться перли-цятки
По лискучому плесу ріки...
А за хвилю, за другу на води
Сон-дрімота ізнов упаде, —

І вже човен ізнов за поводи
Срібнолукого бранця веде...

— — — — — — — — — —

Чи не там це було, в тому краю,
Де над Богом лебеді ячать,
Де купчасті осоки плющать,
Де на кобзи Дажбожичі грають?
Де я слухав колись співи-канти,
Де збирав я слова-діяманти,
В гордих думах завзяття-надії,
В шумі-лузі літа молодії?...

В. Лімниченко.

Моїй доні.

Розплети з голівоньки віночок
Й розікрий чоло до поцілуя
На добраніч, моя ... сам не знаю,
Як тебе в цей вечір назову я...

Будь мені в цю тиху ніч вітерцем,
Ні, будь леготом ніжної туї,
Що мойому серці ясний ранок
Розповитим пелюстком віщує!

Будь мені в цю ніч, кохана доню,
Сяйвом місяця, що ясно світить,
Що в моїм волоссі сивий волос
Цеї нічки перший раз замітить.

Будь в цю ніч заблуканим рефлєксом
З того світу, де нема хмаринки,
Де Христос тримає свою руку
На головці ясної дитинки...

Слово, коли воно має бути творчим, повинно служити життю, а не безплодно намагатись нагинати життя до своїх законів.

(В. Липинський).

Джеймс Джойс.)*

Евелін.

Сиділа при вікні і дивилась, як сумерк вкривав вулицю. Її голова спиралась об віконні занавіси, а ніздря дражнив порох. Була змучена.

Проходили нечисленні люди. Виходили з останньої хати і йшли до дому. Чула стукіт їх кроків по твердім хіднику, а потім скрипіння на пісковій стежці перед новими червоними домами. Колись це була площа, по якій гуляли кожного вечора з сусідськими дітьми. Аж якийсь бельфастієць купив її і побудував на ній доми — неподібні до їх малих, бронзових хатин, але величаві, з лискучими покрівлями камяниці. Діти з цілої вулиці грались колись на тій площі — Девинс Вотерс, Даннс, малий каліка Кіф, вона, її брати і сестри. Ернест проте ніколи не бавився і був задорослий. Ї батько проганяв їх з площі чорною, сукатою палицею. Незвичайно малий Кіф счиняв крик, коли побачив, що він надходить. Ще тоді почувались доволі гарно. Батько не був ще так лютий; і впрочім жила мати. Це вже шмат часу; вона, і братя, і сестри стали дорослими; її мати померла. Тицци Данн теж помер, а Вотерс вернувся до Анґлії. Все зміняється. Нині вона билась з думками, чи не йти геть, чи не покидати хати.

Хата! Повела зором кругом кімнати і переглядала усі родинні предмети, з яких стільки літ що тижня стирала порохи, невсилі надивуватися, звідки цей порох береться. Може і не побачить більше тих родинних предметів, з якими, здавалось, ніколи не розлучиться. І досі впродовж літ, не довідалась імени священика, якого пожовкла знимка висіла на стіні над розбитим гармонією побіч барвистого образу Благословенної Марґарети Марії Алякок. Він був шкільним другом її батька. Коли лише її батько показував знимку відвідувачеві, мав звичку пояснити:

„Він нині в Мельберн“.

Рішилась піти геть, залишити хату. Було не розумно? Кожну сторінку справи старалась важити. Хата все ж таки давала їй дах над головою і прожиток; довкруг себе мала тих, яких знала усе життя. Очевидно важко працювала і в хаті, і в склепі. Що скажуть про неї в склепах, коли дізнаються про її втечу з молодим мужчиною? Скажуть може що божевільна; і її місце займе

---

*) Джеймс Джойс (James Joyce) сучасний визначний ірляндський письменник, родж. 1882 р. Студіював медицину. Проживав і писав переважно за кордоном (Париж, Рим, Трієст, Ціріх). Нині перебуває в Парижі, а як преса доносить, грозить йому повна сліпота саме тоді, коли має увійти до плянованої Ірляндської Академії. Його повісті й оповідання характеризує вмілість психольоґічного підходу до людей. Дуже гарними є його ірляндські оповідання (Dubliners, 1916), які в дечім нагадують нашого В. Стефаника. З цієї збірки і взято „Евелін“. З його повістей слід підмітити передовсім A Portrait of the Artist as a Joung Man (1916) і Ulysses (1922), де з незвичайною тонкістю представив життя людини, Leopold'a Bloom'a, впродовж одного лише дня. — Перекл.

хтось інший за посередництвом оголошення. Міс Ґевен радітиме. Міс все дошкулювала їй, зокрема тоді, коли до того прислухувались люди.

„Міс Гис, ви не бачите, що ті пані чекають? Прошу куди уважніше дивитись, Міс Гис"!

Коли покидатиме Сторесів, не виллє багато сліз.

Але в її новій хаті в далекій незнаній країні не буде так, як тут. Тоді вона буде одружена — вона Евелін. Люди поводитимуться з пошаною. Не так, як з її мамою поводились. Навіть тепер, хоч їй минуло девятнадцять літ, грозила їй деколи небезпека батькового побиття. Вона знала це; те доводило її до биття серця. Коли вони виросли, він ніколи не інтересувався нею так, як Гарри'єм і Ернестом, бо вона була дівчиною; але останніми часами став їй погрожувати. А нині немає нікого, хто піклувався би нею. Ернест помер, а Гарри, що працював у фірмі церковних декорацій, майже все був десь в глибині краю. Надто, постійні суперечки за гроші кожної суботи вечором, вичерпували її невимовно. Все віддавала цілу свою платню — сім шілінґів — і Гарри все присилав, що міг, проте важко було дістати від батька якийсь гріш. Вона тратить гроші, казав, не має голови, і він не дозволить свої тяжко запрацьовані гроші розкидати по вулицях, і ще більше, бо звичайно був в суботу вечором лютий. Вкінці дасть їй гроші і запитається, чи має охоту купити на неділю обід. Тоді бігла якнайскорше і купувала, держучи судорожно шкіряну калитку в руках, ліктями робила дорогу серед натовпу і вертала в хату пізно з вантажем припасів. Важко працювала. Мусіла і хату вести і дивитись, чи двоє малих дітей, які лишились на її голові, йдуть правильно до школи і правильно дістають харч. Важка це була праця — важке життя — але нині, коли носилась з думкою змінити його, не видавалось воно їй цілком невідрадним.

Думала зазнати іншого життя з Франком. Франк був дуже привітний, мужеський, щирий. Хотіла піти геть з ним нічним кораблем, щоб бути його жінкою і жити з ним в Буенос Айрес, де мав хату, яка ждала на неї. Як добре вона пригадувала час першої стрічі з ним; він мешкав при головній вулиці в камяниці, до якої вона часто заходила. Це здавалось їй було кілька тижнів тому. Стояв в брамі, шапка насунена на потилицю, а волосся спадало вперід на бронзове обличчя. Тоді і пізнались. Звичайно що вечора стрічав її біля Сторесів і відвідував в хаті. Взяв її на „Ч е с ь к у Д і в ч и н у" і гордість перебігала по її обличчі, коли сиділа з ним на ліпших місцях в театрі. Він, зовсім перенятий музикою, легко підспівував. Люди знали, що вони симпатизували зі собою і коли він співав про дівчину, яка любила моряка, огортало її все миле зворушення. Жартом називав її Цямкачем. Передовсім мати хлопця — імпонувало їй, а тоді стала його любити. Розказував про далекі країни. Зачав від корабельного хлопця з платнею одного фунта у місяць на судні Емен Лайн, що плив до Канади. Вичисляв назви кораблів, на яких служив і назви ріжних служб. Плив крізь просмик Маґелляна і оповідав про грі-

зних патаґонців. Висів в Буенос Айрес, казав, і приїхав до старого краю саме на свята. Очевидно батько дізнався про все і заказав балакати з ним.

„Знаю тих харцизів моряків!" — говорив.

Одного дня посперечався з Франком і від тоді потайки стрічалась зі своїм любим.

На вулиці западав вечір. Два білі листи на її грудях зазначувались незначно. Один був до Гаррія; другий до батька. Її любимцем був Ернест, але і Гаррія любила теж. Завважила, що батько останніми часами постарівся; він не буде турбуватись нею. Деколи спромагався на справжню добротливість. Недавно, коли змучилася через день, розказував про духи і при ватрі підніс тоаст в її сторону. Іншим разом, коли жила мати, пішли усі на пікнік до Г и л - о в - Г а в, — пригадувала, як батько вдягав материн чіпок, щоб викликати сміх у дітей.

Час втікав, але вона і досі сиділа біля вікна, спирала голову об віконні занавіси і вдихувала запах пороху. Ген на вулиці чула голос вуличної катаринки. Знала цю мельодію. Дивно, але саме у цей вечір пригадала, що прирекла матері, прирекла держати хату, доки стане сил. Пригадувала останню ніч материної недуги; була знов в тісній, темній кімнаті по другій стороні голю, а надворі чула мелянхолійну італійську мельодію. Катаринкареві наказано йти геть і він дістав шість пенсів. Пригадала батька, як повагом увійшов в кімнату недужої і сказав:

„Прокляті італійці налазять тут!"

Коли перед її очима ставав жалюгідний образ материного життя — того життя постійних жертв, що довели остаточно до божевілля. Дрижала, коли чула знов голос матері, що постійно, з божевільним упором повтаряв:

„Detevaun Setaun! Detevaun Setaun!"

Зірвалась під наглим припливом страхіття. Втікати! Вона мусить втікати! Франк вирятує її. Він дасть їй життя, а може і любов теж. Вона чейже хотіла жити. Чому має бути нещасливою? Має право до щастя! Франк візьме її в свої дужі рамена, обійме її ними. Він вирятує її.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Стояла серед гамору юрби на стації Норт-Вол. Тримав її за руку, а вона чула, що говорив до неї, розказував про подорож все й все. Стація переновнена військом з брунатними клунками. Крізь відчинені двері будинку продерся проблиск чорної маси корабля, як стояв біля берега ярко освітлений. Не відповідала нічого. Чула, як лице ставалось бліде і холодне і серед тої величі горя молилась до Бога, щоб покерував нею, вказав її повинність. Серед мряки загула жалісно корабельна сирена. Коли піде, завтра буде на морі з Франком, пливучи в напрямі Буенос Айрес. Всі формальності полагоджені. Чи може вона ще відступити по всім, що він для неї зробив? Її жаль доводив до безсилля й її уста порушувались тихою гарячою молитвою.

Дзвінок рванув її серцем. Чула, як зловив її за руку:

„Ходи!“

Усі моря світу бурились довкола її серця. Він тягнув її до середини корабля. І втягнув би її.

Обома руками вчіпилась залізного поруччя.

„Ходи!“

Ні! Ні! Ні! Неможливо! Ті руки божевільно впялились в залізо. Криком болю рознеслось по морі:

„Евелін! Евві!“

Він кинувся за перегородою і благав піти за ним. Накликували його, але він ще розмовляв з нею. Блідим лицем звернулась до нього, пасивна немов безпорадне сотворіння. Її очі не давали йому ніякого знаку любови, прощення чи признання.

З анґлійської мови переклав
І. Черкавський.

Ярема Баркас.

* *
*

Слів голубих, ласкавих
Ні, не забуть мені!
..Хтось гладив ніжно трави,
Хтось шовками пісні...

Хтось любий, хтось коханий—
Горять, горять вогні! —
І досі вечір пяний
Зідханням щось тобі.

Чарівну казку давню
Про сонце — дні ясні —
А віттячко невгавно
Квітки тобі до ніг.

Яслива! Незабутня!
— Десь метеор пробіг —
О, дні неповернуті,
О, ночі зоряні!

Лиш хмарка кучерява
І спогади бліді —
Слів голубих, ласкавих
Ні — не забуть мені.

Юлій Заєр.

Самко Птах.

(З чеської мови переложила *Ольга Олександра Дучимінська).*
(Докінчення).

Пробудився у милім хололі в сумерках пахучих кадил. Довкола блищали міліони звізд. Було це полумя золотих лямп і несчисленних воскових свічок, високих, як стовпи.

Самко був в церкві. Не знав, як там дістався. Хвиля людей певно кинула його там так, як морська хвиля викидає мушлі! Лежав поміж жебраками і каліками коло високих воріт з бронзу. Далеко на переді при самім престолі, де відправлялося богослуження, побачив знов византійського цісаря з блискучою тіярою на голові, в оточенню десяти королів Сходу. Сиділи на трибуні, вкритій парчею. В святочних співах, серед звуків срібних орґанів губився плач жебраків і калік, поранених кінськими копитами. Самко чув біль в боці і рамени, але мовчки терпів — звик був терпіти. Вдивлявся в престіл. Очі його зі жадобою шукали образу Христа, цієї солодкої потіхи в кожнім терпінню. Та не знайшов його. Свята постать була прикрита тяжкою заслоною, червоною як кров, на якій блищали голови одно і дво-голових драконів, вишивані золотом і сріблом. Були це відзнаки присутних ґостей. Перед тою заслоною стояла мов сонце блискуча монстранція в правдивім лісі світла. Посеред її разячого проміння, золотих та діяментових лучів — світив блідий святий агнець (hostia), невимовно достойний у своїй простоті посеред цього людського шумно вдираючогося перепиху. Самко вліпив очі в агнця, кинувся на коліна і похилив чоло. В темряву його безкрайого смутку продерлося проміння солодкого зворушення. Підніс голову і знов дивився у монстранцію. Зі здивованням побачив, що нагло почала рости та замінилася у якийсь дім, виставлений з місячного проміння з кришталевою брамою. Вона втворилася без шелесту і з нутра цеї зоряної святині виплинув як привид білий Агнець: це був сам Христос! Одітий в грубий, але чистий одяг ніби зі снігу. Лице його було бліде, з темних очей плило джерело милосердя, а в усміху пробивалося сонце. Самко думав, що засяде при боці византійського цісаря, але він йшов поволі через церков не подивившися навіть на трибуну, де сиділи достойники. Плив в облаках кадил і диму воскових свічок. Йшов в сутінь, де стогнали каліки і жебраки і сів між ними. В цій же хвилині зник Самкові з очей, але він виразно чув роскіш його святої присутности... Його душа була наповнена цвитучою радістю. І на усіх лицях довкола пробивалося незвичайне щастя. Ніхто вже не чув болю своїх ран, зі всіх очей ясніло щастя і кожному здавалося, що йому ростуть крила. Самко був оголомшений щастям. Очі з вдякою підніс до неба...

В цій хвилі зявився на проповідниці старий, простий духовник. Тримав хрест в руці. Благословив вперед цісареві і ко-

ролям, а потім народові. Мав промовити до коронованих гостей. Стояв однако мовчки, не знаходив слів. Сам не знав, чому огорнула його така несміливість. В тім у тиші святині, щось задзвеніло, ніби слабонький щебет дрозда. Було це мимовільне зідхнення Самка, повне цього солодкого щастя, яке рівнається молитві. Здивований священик поглянув у цю сторону, відки плив цей спів, цей пташачий привіт, який — здавалося — хотів йому додати відваги і ще більш здивувався, коли побачив довкруги цих жебраків і калік якусь надземську ясність. На лиці його відбився нараз смуток. Згадав їхню нужду. По смутку прийшло захоплення, запал — зрозумів, що Бог любить їх. Здавалося йому, що Божий Дух приказує йому поклонитися перед величчю людського терпіння, якому треба зложити пошану. Схилив чоло перед тими, яких перед хвилею місили кінські копита. Вдивився в зіниці Самка, які світили мов ті зорі, які горіли в цю тиху ніч, коли ангели співали „На землі мир, людям доброї волі спокій"! Голосом повним болю сказав тихо:

— Щасливий цей, хто йде терновою дорогою, бо дійде до раю!

Самко всміхнувся ранною зорею. В його умі стало ясно, пропала темрява. Питання: — Куди йти? — не мало цеї неочеркненої грози цього пригноблюючого тягару. Загадка його життя була розвязана. Самко упав ниць і довго дякував Богові!

Встав щойно, як церква була порожна. Пішов тихо до захристії. Хотів бачити старого духовника, щоби подякувати йому за слова і раду. Духовник був в захристії. Він розмовляв ще з людьми. Самко підійшов просто до нього.

— Чого хочеш? — спитав приязно духовник, який пізнав його.

Самко сам не знав, що казати і як дякувати.

— Піду до неба — сказав в кінці тихо.

Поміж присутніми чути було придавлений сміх, а один з них спитав:

— А куди ж то божевільний?

— Терновою дорогою — сказав Самко з простотою.

Тепер присутні явно сміялися і в очах Самка відбилося здивовання, що навіть тут, в цім святім місці, в присутності духовника, стрічають його кпини і насмішки. Великий смуток розлився йому по лиці. Потім звернувся до духовника. Очі його були такі мрійливі і задумані, що старець крізь них заглянув аж на дно душі. Поклав йому руку на голову і сказав зворушений:

— Справді, дійдеш до неба! Бог тебе любить! Згадуй мене в своїх молитвах!

Сміх затих.

— Зроблю так — сказав Самко просто. Поцілував одяг священика і вийшов тихо отвореними дверима на площу повну сонця і руху.

Не тяжко було винайти за містом стежку порослу терном і будяками. Бідна словацька земля поволі будилася до життя

після омління, потоптана асирійськими їздцями, під яких ярмом досі стогне! Не дуже давно вернули люди зі скалистих криївок до своїх опущених, кукілем зарослих піль. Не дуже давно взялися арійці знов до праці, якої овочі збирали і дальше збирають несовісні туранці.

Отже не було тяжко Самкові найти стежку зарослу терном і будяками, які ранили його босі ноги. Тою мученицькою дорогою ходив багато днів і багато ночей. Зносив голод і спрагу, а на сухих скалах полишав криваві сліди своїх стіп. Жив тільки корінцями й ожинами. Лиш деколи вдавалося йому дістати десь між людьми кусень чорного хліба, тоді тільки, коли натрапляв на людське житло, що було причеплене до нагої скали або укрите на самоті в тіни лісів. Люди, які там жили, були бідні і нужденні, як він, але милостиню давали йому радо. Та все ж, коли його питали, яку ціль мала ця його прикра і тяжка мандрівка, сміялися, почувши відповідь. Та Самко за це не гнівався. Не дбав про насмішки і не дав себе збити з раз обібраної дороги. Віра його була глибока. Тотіхи йому не бракло: мав тепер це, до чого зідхав довгі роки: свободу!

Мав шум могутніх дерев, чув подув могучих крил вітру і вслухувався до схочу в солодкі, мрійливі, приязні співи пташок, цих вірних другів своєї молодости! Скільки ж то разів у цій мандрівці проводили його дрозди аж на край ліса! Скільки разів витали його радісною піснею жайворонки, які тріпоталися, ніби клубок іскор високо під хмарами. А горлиці — скільки разів потішали його сирітську душу веселим і милим сміхом! Вони гніздилися високо на скалах. Який же малозначний був цей насміх людей — яке незначне це скимління серця при цім! Супроти великого розширення душі, при шумі дерев свисті вітру під спів цих тварин, які плавали у воздухах і купалися в золотому світлі... Цих тварин переповнених тужними, розмріяними звуками! Правда — кров плила річкою з ніг, піт зливав йому чоло — але у нутрі ясніло йому вже світання цього раю, якого шукав і до якого дійде! В це твердо вірив!

Та все ж одного вечора вже був так перемучений, що ледви ноги волік за собою! Задержався на стрімкім узгірю, якого похилу стіну ослонював свіжий, березовий лісок. В провалі під собою, бачив у вечірніх мряках, щось ніби білий домок без валів і веж. Довкола стояли густими рядами старі дерева і колисали своїми віттями, які купалися у попелі заходячого сонця. Мряка була ясно-фіолєтна, а її протинали денеде великі смуги рожевого світла. Білі стіни будівлі були облиті промінням заходу ніби золотою краскою. Був це вид невимовно чарівний! Держучись куща, Самко перехилився цікаво над проваллям, що було під його ногами. Та нагло земля усунулася йому з-під ніг. Галузь, якої держався зломилася і Самко покотився по стоці гори немов підтятий пень стрімголов в долину. В голові зашуміло, в очах стали іскри. Вкінці задержався, та довго не міг прийти до памяти. Дивно, що не вбився! Коли очуняв, було зовсім темно.

Перед ним сторчав високий мур, а там на остіж отворена брама. За ним була ця висока скеля, на якій в принадних сумерках зоряної ночі блищали срібні березові пні. У головах шумів потічок, нашіптуючи йому щось. Самко напився води і піднісся. Хоч ноги дрижали під ним, але несли його. Все тіло боліло, хоч нічого собі не зломив. Опирався о мур, волікся здовж нього до брами і ввійшов до середини. Опинився в чарівно-гарнім городі. Було там запашно від подиху сонних квітів, які розливали свої бальсамічні запахи в нічну тишину. Дивні, білі води били в гору ніби проміння... Немов би хотіли летіти до зір і падали знов у цембриння з білого, блискучого мармуру. В гущавинах лящали соловії. Самко проходжувався поволі і говорив сам до себе:

— Невже ж я дійшов до мети? О, це вже дійсно рай! Серце било йому сильно і він ждав, що ось на котрій-небудь стежині, стріне самого Бога, Ісуса або Пречисту. Та город був пустий. Самко дійшов до великої будівлі, яку бачив з гори. З величезних вікон падало ніби місячне світло. Самко заглянув в середину. Побачив величезну кімнату. На білих стовпах був спертий звід, засіяний золитими зорями. Срібні лямпи колихалися там на довгих ланцюхах і блищали зірками. Сходи були з білого каменя, широкі, як гостинець. Здовж них на таких же білих камяних поруччах стояли статуї ангелів зі золотими крилами. Ці сходи вели кудись на гору до другої кімнати, глибоко розясненої райдужним світлом. З цього таємничого простору плила гра орґанів. Далеко, в глибині, на золотім тлі сиділа на троні зі слоневої кости велика стать Богородиці, в білому одягу, в блакитнім омофорі. На раменах були зорі і в короні була зоря. Великі, темні очі дивилися з любовою на світ, якому благословила піднесеними руками. По сходах входило і виходило багато старців, молодців і мужів в силі віку. Усі були в білих одягах. На ногах мали чорні сандали. Руки в них були зложені, очі спущені, як до молитви.

— Це святі! — шепнув до себе Самко.

Та більш думати вже не міг. Безсилля змогло його. Чув, як ноги дрижать і він падає. Мимохіть вхопив за ремінь, який тут же коло нього висів при дверях, а якого до цього часу не запримітив. Падаючи на землю, почув голос дзвону. Бачив ще, ніби крізь сон, як двері отворилися й одна з білих постатей схилилася над ним. Потім обезсилений, виснажений голодом і спрагою впав у глибоке зімління.

Самко не знав, що впав на порозі багатого манастиря. Не чув, як монахи зворушені його нуждою внесли до середини безсильне тіло.

Память вернула до нього щойно на другий день рано. Побачив, що лежить на постелі з пахучого сіна, прикритій сніжнобілим полотном. Кімнатка була скромна, але чистенька. Через отверте вікно сміялося небо і шуміли дерева. Пахощі і щебет пташок вливалися з городу до кімнати. При постелі стояв один з цих святих, яких вчора бачив на сходах. Дивився на хорого

добрим оком і зі співчуттям. Коли Самко всміхнувся до нього — всміхнувся і він. Взяв чашу з яворового дерева і притулив її хорому до уст. Тілом Самка пробіг ніби соняшний промінь. Потім монах подав йому ще якусь страву. Самко їв і почув в собі силу. Монах почав його питати хто він, відки прийшов і куди провадить його дорога. Самко коротко розказав про все: як терпів і як вибрався за радою старого духовника шукати раю.

— І так — сказав — знайшов я вкінці рай! Чи не виженуть мене з нього?

Монах хвилю дивився здивовано на нього, потім сказав добродушно:

— Не виженуть тебе!

Відійшов, лишаючи щасливого Самка у покріпляючому сні. В рефектарі розказав своїм товаришам, які якраз там зійшлися, все, що знав про Самка. Всі радо згодилися на це, що Самка не виженуть зі свого раю. Постановили дати йому в городі працю, а з огляду на його винищені сили — праця ця мусить бути легка. І так остав Самко у цьому раю.

Не було щасливішої людини над нього! Міг ходити по манастирі, скільки тільки хотів. Міг проходжуватися по городі і лісі, а свою не тяжку працю виконував залюбки. Не дармував ніколи! Крім городу, мав заняття в лісі. Носив відтам дрова, палив у кухні, а в холодні дощеві дні топив у рефектарі. Радісно слухав, як гуде огонь. Йому здавалося, це полумя, яке так бє в гору, це великий золотаво-червоно крилий птах, який так бє крилами, що іскри сиплються. По їді ходив довкола стола з мискою, а монахи накидували йому страви, якою потому ділився з птахами в городі і лісі.

Ах, який же був щасливий! Вже не знав біди! В очах цих біло одягнених монахів не стрінув ніколи злого погляду, на устах не бачив насмішки, не чув ніколи згірдливого слова. Якже не мав вірити, що жиє між святими? Що простота його, була часом втіхою для них, не знав — бо ніколи не дали йому цього відчути. Дивилися на нього, як на дурника, якому всі співчували і якому не хотіли б ніколи нічого злого зробити. Та не могли ж вони уважати його за людину з безсмертною душею, їм рівного. Міцно вірили в це, що через свій розум стояли високо, багато вище від нього. Одначе, щоби зрозуміти і відчути цю простоту думки, яка тільки в самій любові бачила вже рай, мали ще в серці за багато зарозумілости. І хоч високі мури і глибока самота ділила їх від світу, все ж таки мали його в серці ще за багато, щоби розуміти небесні речі.

Через те не мав Самко між ними ні одного приятеля, був для них тільки забавкою. Не жалували йому ласки, ні милостині, але любити його, не приходило їм на думку, навіть у сні. А однак душа Самкова не остала сиротою. Відкинена людьми, знайшла приятеля, якого ніхто з цих людей не посмів би і вимріяти.

А сталося це он як: Самко увійшов раз до якоїсь комірки, де було повно накопиченого ріжного лахміття, з якого виставав

старий, напів спорохнявілий хрест. Зачав відгрібувати і переконався, що це було Розпяття прастарої простої роботи. Щирий жаль огорнув Самка на вид того викиненого Божого образу. Поставив його при стіні, обмив, обчистив, а потому упорядкував цілу комірку. Наносив чатиння, наплів з нього вінків, якими закосичив стіни, висипав долівку пільними квітками так, що нужденна комірка подобала на якусь лісну святиню. Отворив вікно, щоби було ясно. Пташки почали сідати на піддашу заглядали цікаво в середину і почали солодко щебетати, немов хотіли розрадити Христа Бога, з чого Самко радів цілою душею. Клякнув і гарячо вдивлявся в Розпятого. Лице його було сине, сумне, втомлене, очі погаслі, чоло злили великі каплі крови, а тіло таке мізерне, марне, що було знати усі ребра. З колін плила кров. Обличчя було виразне. У зрозумінню та виконанню цього хреста було дуже багато простоти і запалу. Але мистець тогочасної доби мав мало вичуття та вартости мистецтва. Так само мало зрозуміння мали ці прості монахи для Самкового серця, так само не вміли його оцінити. І саме ця велика простота у хресті дивно сильно промовляла до Самка. Його душа уміла теж глибоко відчувати, але її не розумів ніхто. Світ бачив тільки простоту її. Самко болів і плакав над цею поневіркою Христа: викинули його між сміття і лахміття. Самкові здавалося, що фіґура на хресті дивиться і терпить. Здавалося, має душу. Всі його думки прикував тепер образ живого Бога. Все думав про Нього. Чи йшов у ліс за деревом, чи працював у городі — думка його все витала біля розпятого Христа в повітці.

Одного разу, коли монахи пообідали, прийшов Самко зі своєю мискою до комірки. Сів на поріг, але з жалю не міг їсти.

— Чи цей Ісус на хресті, не був блідий з голоду? — майнула йому думка і аж онімів з болю. Став і увійшов мов у сні до темної комірки. Боязко підніс на Розпятого очі повні сліз, а губи його прошептали несміло:

— Бідаку, забули про тебе! Чи не терпиш голоду? Ти такий блідий... блідий... Сльози затемнили йому зір. Він підніс миску Спасителеві і сказав:

— Дорогий гостю, їдж, прошу!

І деревяний Христос похилив своє зболіле обличчя, яке нагло розяснив солодкий усміх. Уста Його діткнули страви — і Господь їв...

Самка огорнули незнані почування. Від цеї хвилі щойно знав, що це таке велике, безмірне щастя. Його серцю отворилося ніби безкраї небеса, на яких мерехтіли зорі. День в день клячав тепер під хрестом і виливав скарби своїх почувань — яких люди не розуміли — під ноги Спасителя, ніби дорогі пахощі Сходу. Слова, яких ніколи не чув, припливали йому на уста. Пісні кращі від найкращих пісень соловіїв звеніли йому в грудях і знаходили для себе людський вислів. Надхніння могутніші від крил орлів несли його в небесні височини, де кружляли діяментові світи... Ціла незмірна глибінь небес найшла місце у внутрішних світах

цієї людини, якої приятелем був Христос! А Христос, який у своїй правиці держить вселенну, якого велич недоступна людському розумові, цей Христос був щоденним гостем простого Самка і їв усміхаючись з його миски. І справді! Тепер не можна було дивуватися, що Самко думав, що він є в раю. Усюди — в городі, у лісі, на коритарях манастиря часто говорив зі захопленням:

— Терниста була моя дорога, але я дійшов нею до небес!

Почули це люди і почали сміятися з нього, але він цього не чув, не знав про це.

І сталося, що одного дня заїхало в манастир трох чужих епископів, яких гостили святочно. Що дня відбувалися приняття. Раз при бенкеті почали монахи оповідати про Самка, як то він думає, що в раю, а їх усіх приймає за Святих божих. Щиро сміялися й один з епископів забажав побачити простодушного Самка. Якраз встали від стола, щоби сісти в тіни шумлячих дерев та в холоді срібних водограїв. Всі йшли попри повітку, де Самко якраз говорив з Христом і гостив його своїм обідом. Один з монахів почув і пізнав голос Самка. Дав знак, щоби всі замовкли і ціле товариство зближилося до комірки, якої двері отворив подув вітру. Звернений лицем до Христа, не бачив Самко дверей і не знав, що з ним діється. Але епископи, та монахи, що були приготовані посміятися — впали ниць зі здивовання, коли побачили Христа розпятого на старім хресті. Зі святого обличчя била ясна світлість, голову мав похилену до Самка і якраз говорив до нього:

— Вже досить був я гостем у тебе у твоїм раю. Тепер, мій Самку, ти будеш гостем у мене у моїм раю. Там останеш зі мною на віки!

Самко щасливо всміхнувся. Рівночасно почув за собою шум падаючих на колінах достойників і монахів, та оглянувся. Всі здивувалися, що Самко був такий гарний: очі мав як зорі, волосся мов соняшне проміння, а лице ясніло цією неописаною добротою та блідістю, яка свідчила, що вирікся цілого життя враз з його довгими терпіннями. Усі мали сльози в очах і всі були здивовані, що так нічого не вміли бачити. Заслона впала їм з очей. Вони нагле зрозуміли, як високо над ними стояв цей простий, гарячо віруючий Самко. Увійшли у повітку, поклонилися йому і впали ниць перед чудесним хрестом. Та Самко вже не розумів їх. Його очі блудили, його душа вже ладилася в дорогу до цього раю, до якого кликав його до себе Христос, наш найсолодший Господь. Епископи підтримували голову Самка, яка опадала, а настоятель манастиря промовив святочно:

— Умираєш і не можемо тобі віддати належної почести. Ми раді би тебе носити на руках. Нехай твоя душа молиться за нас перед Богом. Твоє тіло остане нам. Прирікаю тобі, що виставимо тобі памятник з мармору, а тіло твоє одягнемо в золоту парчу, зложимо в домовину.

Але вмираючий Самко заперечив головою.

— Поховайте мене на роздоріжжю — сказав тихо — без хреста, без каміння на гробі, та напису. Це моя остання воля.

Відтак вмовк. З його уст пронісся тихий щебет пташини. Це було останнє зідхнення і він спочив на віки. Але стіна за ним зникла і монахи побачили там темну синяву неба, аж чорну своєю глибиною! Там падав густий дощ чарівно гарних зір, а серед миготіння світил на далекому тлі уносилася біла постать Христа. Було це, ніби ясне втілення святого усміху...

Привид кивнув, ніби когось кликав. І нагле стежиною порослою вже не терням, а леліями, між зоряним дощем почав уноситися привид Самка... Ясне, як проміння, любе мов запах цвіту, воздушне як птах...

Цілу ніч провели монахи на молитвах. Рано одягли його тіло в білу шату та поховали на роздоріжжю. Так, як Самко собі бажав. Душа його вже була у вічній щасливості з Христом! Монахи згадували його останній, чистий усміх, сумний а зворушливий — яким висловив своє останнє бажання. Дармо питали один другого, чому саме так хотів цей праведник улюблений Богом, а незрозумілий світові.

Не вгадали і не могли збагнути, що він тому так бажав, бо в останному моменті свойого земського буття, немов у наглій блискавиці зрозумів значіння цілого свойого життя.

Хотів, щоби по його тілі так топтано, як топтано ціле життя. Несвідомо кресали з його серця іскри любови всі ноги, які по нім ступали твердим кроком. Ці іскри любови, з яких розгорілася ясність, яка світила йому у темряві терпінь на терневій дорозі, що завела його до раю.

Улас Самчук.

Волинь*)

У дверях Володько напотикається на окутану, обсніжену матір. В обох руках і під пахвами у неї повно клумків:

— Купили мені буквара?! — викрикнув Володько. А очі у нього горять, щічки зарожевілися... „А що, як не купили? Ох, Боже!..

— Аахxx!.. Ху-ху-ху!.. Яка ж холоднеча! — Як же я, діти, змерзла...

— А купили мені буквара!? — викрикує ще раз Володько.

— Ах, дай мені чистий спокій, дитино. Ось руки пограбіли, ще шпари зайдуть...

Але Володько, тремтячими руками, копається у кошику... „А що, як не купили?“ — Купили! Купили! У одному завертку, у рижому папері і книжечка, і дощечка, і зошит, і олівець!..

---

*) Гл. „Дзвони“ чч. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 12 1932. і 1, 4 1933.

— О, Боже! Яка радість! Володько хапає свої скарби і біжить до столу, вискакує на стілець...

— Але ж поволі, розібєш! — кричить мати.

— Не розібю! Не бійтесь!..

— Там он медівника привезла — каже мати...

Але на медівника накинувся Хвидот. Володько вже слинить пучки пальців та швидко перегортає свого довгожданного буквара! — Гарний! — було його висновком. Укладки гарні. Гарні „цяцьки“. Букви великі. А дощечка також гарна. Чисті білі рамки. Грифель довгий, цілий, золотим папірцем оберчений... А який олівець... Чудесний олівець! Чорний? Чорнильний?

Попробував язиком. — Чорний. Добре. Йому зовсім не потрібний чорнильний. А яка „кітрадь“.

— Щось на ній написано...

— Та ж там нічого не видно, дитино — каже мати... Взяв би хоч лямпу...

— Видно, не бійтесь... — сердиться Володько. Не перебивайте йому, мовляв.

За той час батько з Василем впорали нові коні (Василеві дуже не подобались. Настрій його ще гірше впав) і увійшли до хати...

— А як не можна було інших купити... Що ти думаєш, що за тридцять карбованців якісь „стаєнні“ купиш?... — говорить з серцем батько...

— Ну то й не треба було ніяких... А ці вам поздихають і будете мати...

— Не бійсь, не поздихають. Зобачиш, які з них ще будуть жеребці...

— Ледви, ледви доповзли ними — додає мати...

Вечеряли всі мовчки. Матвій і сам тепер сумнівається, чи з них будуть дійсно ті жеребці, але що ж робити? Може й обдули його прокляті ліворанти...

А Володько до сварки не втручався. Щоб звільнити стіл, він забрав свої цінні здобутки на оберемок і поліз на піч. Там на комінку коптіла лямпочка і він може по десяти перегортав цього буквара.

По вечері, хоча і пізно вже, зараз не пішли спати... Батько вийшов ще раз до коней. А Василь поліз до Володька і почалась наука...

— Яка це буква? — сердито питає Василь...

— Хіба ж Володько знає, яка це буква? А чого той Василь сердиться?...

— Дурень ти! То „Б“.

— То „Б“ — повторює Володько, згоджуючись безперечно з Василем.

— А цю?...

— ?

— То „В“... — навчає Василь.

— То „В“ — повторює Володько,

— А цю?... — показує Василь на „Б“..і

— То „Б“ — без затримки каже Володько.

— А цю?...

— Аа!.. То я вже давно знаю „Ааа“! — викрикує Володько, зрадівши, що бодай одну знає...

І так почалась наука. Іншим разом Володько нізащо не стерпів би такого безпардонного Василькового поводження, але тепер йому здавалось, що так і треба. Василь також чувся в правах учителя, хоча сердився він за коні. Тепер, думав він, такими кіньми соромно буде між люди виїхати.

Василь показав ще Володькові: га, де, є. Володько миттю все затямив і хотів далі ще... Він хотів ще трохи пописати на дощині, але мама гукають спати... От лихо! Ну нічого! Завтра вдосвіта встану, думає він, то зараз почну й писати.., Добре, що не треба вже гнати на пашу худобу.

Але він так розхвильований, так піднесений, що не може заснути. Він чує себе надзвичайно щасливим. Він лежить, плющить очі, а в них стрібають: „А, Б, В, Г“ і т. д. На кожну літеру шукає він порівнання. То, як кроківка з низькою бантою. То гачок... На деякі не міг видумати порівнання, але щось вони все таки йому нагадували. В, наприклад, чомусь нагадувало йому Мотрю Несториху. А він її знав з Дерманя.

— — —

Зима розпочалася. Довга, смутна зимиська на хуторі. Ні тобі людей. Ні вийти з хати. Снігу наринуло... Луг засипало, тільки на льоду в деяких місцях вітер позмітав і там можна ховзатись... Володько мусить сидіти в хаті і єдиною його розрадою буквар...

Батько перемолотив все жито, поробив кулі, а сніпки десь на провесні поробить. Тепер він пішов до села і там з Єлисеєм „заняли собі один карєр“ *). З торічного, що тут же поруч знаходився, вибрали весь камінь, а лізти глибоко небезпечно.

Праця то неабияка. Справжня „праця“, не робота. Робота то щось там собі, в роді — орати, сіяти... А це праця. Як попогупаєш цілий день від світання до смеркання півпудовим ломом, або великим трембом-молотом, то небійсь... Й циганські діти будуть тобі ненавмі...

По перше, зверху треба зняти метрів півтора землі. А вона мерзла, як камінь. Після молотами пробити плаї каміню і ломами їх виватувати. Коли добре земля промерзне, то каменярі не знімали її весь час, а йшли „в глуб“. Себто робили глибокі печери, залазили туди, роздягались до сорочки і видобували звідти камінь. Це, правда, досить небезпечно, бо часто трапляються обвали і тоді може прийти до нещастя. Не один дядько знайшов собі вічний спокій на дні виритої власними руками камяної могили, але це нікого ані не відстрашує, ані не зупиняє в праці. Головне, заробіток. За цілий день копійок вісімдесят на своїх харчах за-

*) Заняти карєр — значить розпочати на новому місці бити камінь.

робили... А каміню потребувалось багато. Навколо всі села кинулись ставити камяні будівлі — клуні, хліви, льохи... Ціла велика підгора зрита була отими „карєрами“, а величезні багато-сажні стоси каміню стояли скрізь, чекаючи покупців.

Матвієві була ще та невигода, що треба було дуже далеко ходити. Верстов десять, а то й більше в обидва кінці буде. Встаєш ледве на світ благословляється, а вертаєшся пізно смерком... А скільки поподереш одягів, постолів... Чобіт до каміню не настарчив би... Все, як на огні горить, бо камінь же, відомо який.

Розуміється, що в такі дні до батька не підходь. Він злий, як сьогодні вовк. Прийде, худобу огляне, наверещить, як тільки щось не по свойому густу зауважить, попоїсть і спить тяжким сном, мов отой камінь, який він ломає... В ночі хропе на цілу хату.

І так день за днем, день за днем. Дома рідко коли буває, хіба в неділю. Та й їсти не дуже чого було. Годовану льоху продав. Цілу Пилипівку піст. Хліб з цибулею та олієм. Картоплю з огірком та пісний крупник... Цілий тиждень не обідає Матвій гарячого. Навяже йому Настя вузлик і тим обходиться. Правда, на харчі Матвій не вибагливий. Що йому „стара спартолить“, те він і їсть. Але стара не жалувала йому нічого, хоча ніколи не було між батьками повної згоди. „Гризлись“ майже що дня і то за всяку дрібницю. Траплялось, що й до колотнечі доходило. Тоді на хуторі ставало дуже гармідерно. Кричали всі, властиво, кричав тільки Матвій, а решта плакали та лаялись.

Діти ниділи від сидні та поганих невиживних харчів. „Завше те саме й те саме“ — скаржився Володько... — А що я тобі?.. Марципанів дам, чи що? — насварить мати... І Володько мовчить, бо ще й дістане за „велику губу“.

Він зблід. Чуприна завше розчухрана. Букварець його порядно потріпався. Совається цілими днями з ним по полу та печі. Але зате умів уже багато. За всяку несхопність діставалось йому від Василя. Визивав його ослом, дурнем, щіпав за вухо, смикав за чуприну, відроблював з ним усе те, що робив у школі вчитель з самим Василем. І Володько не суперечив, не противився, а терпів. Що ж... Учитель.

Найтяжче йому давались склади. Букви то дуже швидко затямив.... А оті: ми - а=ма, ми - а=ма=мама — ніяк капосні не хотіли слухатись.. Ще „мама“ то сяк-так... Але візьмім отаке: „Би-у=бу-к,=бук... Ви-а=ва, разом „буква“, до цього ще треба додати р і тоді нарешті вийде слово. Не легке завдання...

Але Володько мучився, терпеливо переносив Василеві кпини та прозивання. І за короткий час вони досягли значних успіхів. Володько вмів читати, писати каракулі. Візьме дощечку, напише щось і до Хвидота:

— Що то я написав? — питає...

— А хіба я знаю.

— Тут написано: Хвидот порося... — і Володько сміється, а Хвидот скаржиться матері.

— Маамо! Вôводько мене бє...

— Ах, ти. Ну чекай — Нащ' ти брешеш?... — і робить грізний вигляд.

Мати щось там на хаті порається, товч мішає, чи миє картоплю:

— Ну, ну там... Я вам дам... Не сидіт но мені тихо... — Сварить вона на дітвору...

Боже, коли б та вже весна швидше. Може б отут не гиркались..." — думає мати...

Володько кидає Хвидота і біжить до вікна. Вікно замерзло. Квітчасті ласиці розмалювали тахлі і через них нічого не видно на двір... Навіть подвійні вікна, і то замерзають. Володько дихає на скло, видихує маленьку плямочку чистого і витирає пальцем... Шкло під пальцем пищить...

— Володьку! — гукає мати. Як вичавиш тахлю, то я тобі пооббиваю пальці...

— А дайте мені чоботи, то не буду — каже Володько...

— Ну, ну, ну! Он як прийде батько, то він з тобою пожартує...

Володько знає добре, що мати рідко коли скаржиться на нього батькові, тому налягає далі.

— Дайте, дайте, мамо... — просить він таким нещасливим голоском...

— Що ти хоч?.. — кричить мати.

— Чоботи.

— Куди ж, ледащо, полізеш? Там тебе хуртовина завіє. — Я мушу он води худобі принести, до льоху піти, дров принести, в хліві підстелити — починає вичитувати мати... І Володько знає, що поки вона все те зробить, то й вечір прийде. А йому так дуже хотілося б хоч на годиночку на двір; так дуже. Там мороз, але добре вкутавшись у мамин жупан, насунувши батькову вовнянку, та обмотавши добре хустою шию, хіба змерзнеш... Зате він побачив би, які вже високі замети, що робить ліс, луг, річка. Цілими тижнями не бачить їх.

— А як все поробите, то дасте — пробує він вже використати останні можливості...

— Ну, тоді дам...

І Володько далі нудиться, робить пікуси, пробує щонебудь з Хвидотом заграти, щось з казки... Володько буде вовком, а Хвидот лисом... Або ні. Хвидот вовком; а він лисом... Він буде їсти рибу, а Хвидот має прийти і питати: — що ти, кумонько, їси?.. А він відповідатиме: рибу... А тоді Хвидот... — То, дай мені, кумонько, риби... Володько скаже: йди собі, кумоню, налови. Я ось наловила. — Де ти наловила? — має питати Хвидот... А там... У ополонці, на ставу — навчає Володько.

А все це робиться на полу. Це має бути замерзлий став. В одному місці розсовуються дошки так, щоб вийшла ополонка.

Одягнутий Хвидот у штанці з камізелькою та прорізом з-заду. Через проріз вибивається мішочком сорочка. Володько ще більше висмикне її і це має бути вовчий хвіст... Намуштрувавши так Хвидота, він починає його навчати далі, як то ловити рибу...

— Підеш на піл, всадиш хвоста...Оце твій хвіст — і смикне його з-заду за сорочку.

— Не тягни так! — скаржиться Хвидот.

— Ото ж всадиш хвоста в ту он щілину і приказуй: ловись, рибка, велика і мала! — і так наловиш...

Хвидот нарешті зрозумів і гра починається. Коли Хвидот йде до ополонки і стромляє у неї свого хвоста та сидить і покрехтує, Володько миттю лізе під піл і бере за сорочку.

— Вовись вибка, вевика і мава — шепеляє Хвидот... А Володько починає з низу тягнути за мішочок... Хвидот скоро це помічає і починає пручатись та хоче встати. Але Володько тягне сорочку до долу так, що Хвидот змушений сісти на полу і починає кричати. Володько ж нашвидко підвязує до сорочки якесь поліно чи оджога і сам вилазить на піл.

— Тягни, тягни! Це ж риба вчепилась. — гукає на Хвидота. Привязаний Хвидот не хоче вірити, що то риба і верещить на всю губу. Гру розвязує мати, яка вбігає з налигачем, потягне через плечі Володька, визволить Хвидота, насварить на обох і йде знов геть... А Володько виплакавшись починає:

Ну чекай! Більше з тобою не буду гратись... Там у казці, як вовкові примерз хвіст, то він нічого. А ти дурний ревеш...

І ріжниця між казкою та дійсністю та, що в казці,коли вовк примерз, прибігають мужики і починають його бити, аж поки бідолашному не одірветься хвіст, а тут навпаки. Дістається не вовкові, а лисові.

(Продовження буде).

З творчости молодих.

С. Саламон.

Свята Іконо!

Стоїш тут сама, почорніла через довгі роки від хмар — може — людських болів, що Тебе обвивали.

Стоїш тут сама й числиш дні, години, хвилі...

Чекаєш може, що прийде хтось, клякне й пошукає в собі загубленого діяменту — віри.

Руки Твої, розпростерті від хвилі Твого повстання, готові до обняття кожного, що до Тебе приходить.

Бальзам з Твоїх очей ллявся на рани душ моїх предків.

*

Клякаю перед Тобою...

В ріку сліз, що текла у стіп Твоїх, нехай потече й моя сльоза.

До шепоту молитов, що Ти їх слухала, ось і моя:

Хай поміч Твоя не виключить і мене, Свята Іконо!

X.

Хвилина задуми.

(В другі роковини смерти бл. п. Вячеслава Липинського 14. VI. 1933 р.)

Другі роковини... Час так скоро минає. І знову прийшов 14-тий червень. І знову панахида у св. Юрі при участі невеликої скількости вірних.

Пливуть слова молитви... пливе поминальна пісня. Щораз то більше світил освітлює храм — яснів... і щораз то більше людей охоплює світогляд Покійного, що раз то більше його Ідея жевріє...

У храмі дещо молоді і дещо старших. Тут ціла галицька дійсність: молодь занята чимось іншим, не Липинським і його творами, старші у більшості байдужі до всего. Дві крайності: захоплення „без меж, биз стриму" за молоду, байдужість на старість! Де рівновага? Де вміння зберегти вогонь ціле життя?

Але Липинський поволі з року на рік перемагає. Згадаймо цю баталію, що почалася нарешті раз проти Д. Донцова. Майже кожний її учасник воює проти автора „Націоналізму" думками і навіть висловами Липинського. А та мода, що в нас починається на консерватизм! Таж є консерватисти, що цілими реченнями беруть з Липинського, хоч до цього не признаються. Або сама Донцівська доктрина як добре „поживилася" ідеольоґією автора „Листів..." і як зручно і як метушливо і як боязко намагалася представити його як „провансальця", „назадника" і „москвофіла". Сміло можна сказати, що твори В. Липинського — це найбільший позитивний вклад в українську духову культуру за останні повоєнні часи.

Сьогодні стають зі собою до боротьби два світогляди: світогляд консервативний, упорядкований, універсальний, що признає обєктивні вартості і правди, що визнає Бога і Його незмінні закони й заповіді, незмінну мораль й етику, і світогляд індивідуалістично-хаотично-релятивістичний, що обєктивних вартостей, моралі, етики, Бога, Його законів не признає, в якому все добре, що веде до ціли, в якому все добре залежно від обставин, що тільки збільшує здібність до боротьби, який хоче визволити всі нижчі, звірячі інстинкти у людей і пристрасті та їх зробити рішаючими й узаконненими чинниками в колєктивнім і приватнім житті. В цій затяжій боротьбі Липинський веде перід, Липинський дає всім в тій боротьбі арґументи й поміч. В тій боротьбі Липинський перший в боєвій лінії, Липинський перший в гарячім боєвім вогні...

Не треба зараз ставати монархістом і клясократом, щоби бути визнавцем світогляду Липинського. Треба тільки признавати обєктивні універсальні моральні вартості. Бо в Липинського є побіч політичних ідей ще й глибоко реліґійний життєвий світогляд. І до монархії і до клясократичної держави ще далека дорога. Звичайно найлекше і найскорше присвоюють собі люди

гасла, найтяще і найпізніше духа даного твору. Коли хтось хоче стати визнавцем ідей Липинського, то хай в першій мірі здобуває цю опанованість, яку виявляв Покійний. А та серіозність, та відповідальність слова і діла! Та глибока релігійність. Побіч цього та глибина і ширина думки! Цілий Липинський — це характер, сильний, мужний і лицарський характер. Отой характер зумів використати великі вроджені здібності і зосередити їх.

Не кожний зможе здійснити задумане! Правда! Тільки кожний може так жити, щоби бути собою! Липинський ціле життя був собою!

Коли чується заклики до поширювання творів Липинського, до поширювання його політичних ідей, світогляду й світовідчування і коли рівночасно нагадати собі ґрунт, на який вони мають впасти — то аж морозом переймає: в що вироситься монархізм і консерватизм, коли його „герольдами", „ідеольоґами" і „реалізаторами станугь люди з душею степових кочовиків, з характером кривавого Якуба Шелі, з тупістю півдикого чабана!

А глибокі і серіозні речі не виростають з „масового" поширення й аґітації. Треба людей, треба виховувати в першій мірі людину з релігією, моралю і характером, бо коли нема людини з характером, нінащо всі монархізми і консерватизми! І ніколи не треба перецінювати вартости політичних і суспільних кличів: І монархізм може виродитися у такий, яким побачив його В. Липинський у 1927—30 рр. серед „своїх" прихильників"... Як кожна людська річ, так і політична теорія дуже недосконала. Тому ніколи не треба з неї робити „релігії", тому ніколи не вільно робити з неї „бога". „Не матимеш інших богів крім мене"! О, скільки тут глибокої мудрости і як тяжко, як гірко іноді платиться за неї!

Тому голос Бога завсіди повинен брати верх над усім, до чого людина привязана: у монархістів над монархізмом. І знову В. Липинський тут виступає як лицарський характер, що честь і приличність ставив вище себе, вище своєї політичної теорії і коли вона почала вироджуватися у відомий еміґрантський „реалізм" — то він нічого не затаїв, розкрив все, живим вогнем випалив усе! Такий характер це характер нащадка старого шляхетського роду, що неодин свій парісток присвятив боротьбі за честь і славу.

Ми, сини демосу, вічно змінчиві, хиткі, зажерливі і розсварені просім Бога, щоби нам дав бодай частинку цього характеру Великого Вигнанця!

Убивши своєю гордістю свою релігію, людина віру в Бога заміняє вірою в себе і свою чудодійну силу — іншими словами, містицизм релігії вона заміняє містицизмом магії. І в цій же самій хвилині вона дає повну волю своїм фізичним, матеріяльним пристрастям; вона визволяє і дає свободу всьому, що в ній є тілесного, звірячого і що вона при помочі і во імя релігії досі здержувала. *(В. Липинський).*

Роман Метик.

Моє знакомство і переписка з В. К. Липинським[1]).

Навчений попереднім досвідом, коли мої листи від пок. Василя Доманицького пропали, бо я їх відповідно не переховав, я тепер по смерті нашого великого історика, публіциста, диплльомата та ідеольоґа-державника — здепонував в архіві бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка кореспонденцію від Покійного, а зі зладжених відписів, вважаю своїм обовязком подати до відома громадянства деякі цікавіші дані.

I.

З В. К. Липинським зазнайомився я ще в осені 1904 р. в Кракові, в льокалях академічної кухні („mensa academica")[2]). Він був тоді часто в товаристві галичан, пок. Сидора Кузика та Н. Гарасимовича, котрі були з ним на студіях агрономічного виділу краківського університету. Я був тоді слухачем права. Липинський — сильний брунет, смаглявої краски лиця, з чорними, повними запалу очима, з лицем енерґічним, здобував собі з місця пошану знайомих, котрі відчували, що він віддасться цілий ідеї, до якої відносився з пристрастю і до здійснення якої змагав непохитно. Хоч поміщик, своїм поведенням не вибивався він в буденнім життю понад тих студентів, що з ним сходилися в гурті. Харч його, мешкання та вбрання були скромні, за це потреби духа були в нього великі. Поза своїми студіями інтересувався він історією і вважав потребою заходити з другими придніпрянцями (пр. з пп. Шеметом, Мошковським з Білої Церкви та Червінським з Волині) до льокалю краківської „Просвіти".

Краківська „Просвіта" в тім часі була осередком життя так краківської кольонії українських заточенців, як і студентів, з котрих деякі перебували на Заході ще з часів сецесії. Спільними заходами уладили ми тоді концерт в честь Шевченка в великій салі саського готелю. Наш славний антропольоґ Хведір Вовк у переїзді до Парижа мав в той час відчит в льокалю краківської „Просвіти"[3]).

Коли краківська „Просвіта" не хотіла раз дати нічліґу еміґрантам, українським робітникам у переїзді до Прус, молоді наші студенти обурились на „егоїстів" виділових і рішили заснувати окрему громаду, щоби відмежуватися від старших — а Покійний належав до цих, що шукали льокалю для цієї мети. Коли в 1905 р. проголошено в Росії конституцію, Липинський

---

[1]) Цю статтю надіслав Автор минулого року до червневого числа, посвяченого Покійному В.К. Липинському. Одначе з технічних причин відложено її аж до другої річниці смерти В. К. П. *Ред.*

[2]) Дім, де міститься академічна кухня при вул. Яблоновських у Кракові, фундував поміщик Володкович з Вел. України.

[3]) В. К. Липинський, як брунет з чорнимио чима і короткою, після помірів антропольоґічних, головою (βραχυκέφαλος) — був типовим українцем.

в окремо зібранім гурті придніпрянців, галичан — та студентів з Росії мав відчит в Кракові в приватнім мешканню на актуальну тему.

II.

Другий раз стрінувся я з Покійним в осені 1909 р., коли їхав до Закопаного і коли він порадив мені замешкати разом з покійним Доманицьким в пансіоні Мархлєвських „Єжеві". Побувши кілька днів у Доманицького, Липинський, котрий щойно почав редагувати „Przegląd Krajowy" в Києві, вернув з Закопаного до Кракова, де тоді мешкав.

З Кракова в картці з 15/XII. 1909 надіслав він мені до Закопаного переписну картку з запитом, чи дістав я комплєт „Przeglądu", згадує, що висилає Доманицькому „Рідний Край", пише, що їде до Києва, подає адресу свою в Києві в редакції „Przegląd" і вкінці питає про здоровля Доманицького. До нього відносився В. К. Липинський з великою пошаною. Вони були в 1908 р. разом на лікуванню в Закопанім і з цього часу походить їх спільна в двох знимка фотоґрафічна, перехована Покійним і він мав її ще недовго перед смертю в Бадеґ біля Ґрацу, про що згадує мені в однім з послідних листів. Він лікував в Закопанім сухий плєврит, який дістав по нещасливім випадку на перегоновій площі у свого дядька Рокицького на Київщині. Він тоді упав з коня, беручи перешкоду в їзді і відтак захорував.

Липинський вилічив в Закопанім зовсім плєврит, а належав до цих пацієнтів нашого і Доманицькому спільного лікаря Др. Е. Маєвича, у котрих тяжко викликати піт.

III.

Третий раз стрінулись ми з нашим істориком в Кракові в маю 1911 р.

Я тоді піддався був операції в санаторії проф. Др. Рутковського і Покійний мене перший по операції в санаторії при вул. Сємірацького відвідав.

Він мешкав тоді в Кракові з дружиною та малою донечкою і приготовляв свою працю „Z dziejów Ukrainy". Він часто перебував в музею князів Чарторийських, де відчитував документи та робив з них світлини для тієї книжки.

По операції задержався я ще через кілька тижнів в Кракові і бачив, як Липинський пильно працював над своїми історичними студіями і не спочивав навіть тоді, коли його сильно боліли зуби.

Ми стрічались в тому часі також з п. проф. Б. Лепким, тоді ще з професором гімназії та лєктором нашої мови на краківськім університеті, з нашим мистцем-малярем Новаківським, котрого картини відріжнялись на виставі „Niezależnych" 1911 р. в Кракові та зі скарбовим урядником Голубінкою, котрого дружина спроваджувала насіння та городовину з Парижа фірми

„Vilmorin“ і тоді розсилала на замовлення до Східної та Західньої Галичини [1]).

Про це, що Липинський перший раз захорував на легені в наслідок випадку на перегонах, довідався я від нього, коли ми придивлялися в Кракові в 1911 р. перегонам і коли на наших очах кінь, якому видці віщували побіду, провалився в часі їзди „панів“ з графом Montecuculi на перешкоді (пліт) і їздець дістав потрясення мозгу.

В Кракові подарував мені Липинський свої початкові праці: „Daniel Bratkowski“, „Nobilis Ruthenus“. і „Szlachta na Ukrainie“.

Він показував тоді листа, здається від когось із князів Сапігів, в якім автор листа висказувався прихильно про книжку „Szlachta na Ukrainie“ і запитував нашого історика, чи книжка буде становити періодичне видавництво.

IV.

Кали я виїхав на село до мого дядька, Покійний прислав мені туди свою розвідку „Аріянський соймик в Киселині на Волині в маю 1638 р.“ і написав мені „на спомин маю 1911 р.

Я післав відтак нашому історикові книжку „Napoleon Bonaparte“, яку я мав по свойому покійному батькові, пароховi Комарна і яка була ілюстрована чисельними штихами [2]).

В липні 1912 р. надіслав мені В. Липинський книжку “ „Zdziejów Ukrainy“ і написав ще сердечніше ніж в попередній книжці.

Кореспонденція з В. К. Липинським з кількох літ перед вибухом війни загинула і я з неї нічого замітнішого не затямив. Жалую, що не поїхав в 1914 р. до Затурців, куди мене просив наш історик. Був би я з ріднею Покійного та був би дещо запитав, що було би тепер доповненням моїх споминів.

V.

Коли вибухла світова війна і про Покійного не було вістки, я сумнівався, чи він між живими, бо знав, що він, як старшина кавалєрії, наражений на смерть, на фронт, а відтак, як свідомий українець та історик самостійницького напряму, наражений на більшовицький терор.

З великою радістю вичитав я в „Ділі“ з кінцем серпня 1918 р., що Вячеслав Липинський обнимає заступництво Української Держави у Відні. Коли опісля довідався я про його приїзд до столиці Австро-Угорщини, вислав йому ґратуляційну телєграму. Крім цього написав я Покійному листа.

Не діставав я довго відповіди на одно запитання в згаданім листі і почав вже сумніватися, чи часом мій знайомий, ставши великим чоловіком, не згордів. Сумнів мій розвіяв сердечно на-

---

[1]) Характеристичне для естетичного розположення духа нашого мужика, що цей — в протиставленню до мужика зі Західної Галичини — замовляв попри городовину все хоч за кілька сотиків цвітів.

[2]) Книжка загинула разом з бібліотекою Л. на Україні.

писаний лист з дати: Відень 10.VIII. 1918. Між іншим автор листа оправдується, що з причини скількости роботи та клопотів не міг найти часу написати листа. На другий день вибирається він до Києва в урядових справах і — не бажаючи довше зволікати — пише кілька слів. По дорозі до Києва хотів би до мене (до Перемишля) зателєграфувати, щоби побачитись зі мною, але краще радить приїхати до Відня, бо знайшли би ми більше часу для розмови.

На питання моє про фотографію з покійним Доманицьким пише: „Постараюсь її в Києві відшукати. Може збереглась вона в невеликих останках моїх паперів, які остались мимо страшної руїни, що лягла на все наше добро підчас війни і революції".

Я був тоді хорунжим при військовім суді як ополченець, т. зв. „Landsturmgerichtspraktikant".

Я скористав з 14-денної відпустки, вивідував перше, чи посол є у Відні, а по одержанню телєграфічного повідомлення від нього, що так, вибрався туди. Він мешкав в готелю „Bristol".

Я зголосився о год. першій після обіду 7.IX. 1918 р. в приватнім мешканню заступника Укр. Держави в порі позаурядових годин та застав там крім посла ще членів амбасади: Др. Токаржевського, Янковського та князя Кочубея. Вони були в ділових справах у посла і саме перед відходом один з них обіцював дальше клопотатись вишуканням хати для поміщення амбасади.

В. Липинського застав я з перевязаною шиєю і довідався, що йому підчас побуту в Києві зробився малий боляк на карці, на якого не звернув він більшої уваги, поки в пятницю (9.VIII. 1918) лікарі не оповістили йому потребу піддатись операції. Це зробив він згаданого дня і ця спричинила йому великий біль тому, що оперованого не хльороформували, бо в нього було не зовсім здорове серце.

Хто знав Вячеслава Казимировича, мусів вичитати в його лиці опріч енергії, сильної волі, та молодечого запалу, — ще строгість, яку збільшало волосся на голові, чесане в щітку, сліди умучення на лиці та заріст, якого від тижня не усував, бо задля операції не голив бороди. На хвилинку він тоді не відпочивав і не дав себе намовити до цього, щоби вважати себе хоч кілька днів реконвалєсцентом.

Не буду підносити інших, деякими політиками набутих, а В. Липинському вроджених, прикмет дипльоматичних, а замітити мушу, що зробив він на мене, поза симпатичним поведенням, враження особи спокійної в розмові, мимо запевнення, що є дуже нервовий і що зле спить по ночах.

Ціхувало його велике, повне і пристрасне запертя себе самого у сповнюванню своїх обовязків. Посол працював тоді від години 7-ої рано до 1-шої в ночі. Вільний час в порі їди, — це на позір хвилі розривки, — бо все трапилася людина, котра — ось якби я — ніби для розривки зайшла до посла, а все таки від часу до часу збалакалася на теми політичні і мимо волі спричинювала, що заступник висказувався про політичні справи.

Від початку своєї номінації В. Липинський пильно працював над осягненням цього, що наказувало йому його становище.

До Києва виїзджав не на відпустку, ані до своїх дібр, як злобно писали часописи ворожого табору, але їздив туди в важних справах і в Києві мав більше клопотів, як у Відні. В Києві їздив він багато разів по місті лихими дорожками, а не автами, якби випадало дипльоматові, котрому кожна хвилина дорога. Він не скаржився на це і я про згадане довідався у відповіді на зручно поставлені йому многі питання.

Як заступник мав би він був о много лекшу працю в Берліні, як у Відні, де керма державою була ускладнена суперечним зі собою змаганням численних народів, котрих заспокоїти звичайно випадало коштом уступки в користь другого.

Тим труднiше приходить дипльоматові, заступаючому молоду державу, осягнути це, що слідувало на підставі берестейського договору — бо в дорогу входила перемога, спричинена дуалістичним австро-угорським устроєм та мадярською поведінкою надавання напряму закордонній політиці.

Тому зрозумілий висказ Липинського, що його чорна кава та чай не денервують, але що впертий Буріян (австрійський міністр закордонних справ) зле впливає на його нерви.

На моє питання, щодо наживи, яку вивозили з України, посол принимає, як річ певну незаперечений німцями факт, що з України вивозили вони більше, як їм вільно було після умови, а саме вивозили в дорозі неофіціяльній жовнірами, котрих посилали два рази в тиждень з наживою до своєї вітчини (на відпустку).

Одержавши в моїй присутності шифровану депешу з опізненням, Липинський спокійно і без гніву приняв факт, що почтар, доручаючи депешу, незручно випитувався про адресу українського посольства. Я довідався тоді, що є надія на корисне полагодження холмської справи.

Липинський працював з такою посвятою для справи, що в часі побуту німецького канцлера у Відні, їздив по операції з перевязаною головою на нараду з дипльоматами і брав в них участь.

Я не був тоді обзнайомлений зі справою „Центрального Союзу“ та про „Хліборобів-демократів“. Дістав я пояснення від Вячеслава Липинського, що хлібороби-демократи становлять більшість на Україні і не почуваються до обовязку приступити до меншости, себто до ухвал Центрального Союзу.

Про мою поїздку до Відня написав я на підставі збережених нотаток і чогось бачу в скобках ще додаток: (Справу Лизогуба і справу Антонія понимає Липинський як переходову стадію, котра не має жадної стійности в світлі цього, що думає загал українських хліборобів).

Посол радив мені старатись о посаду в Києві в військовім суді, обіцюючи поперти мене в цій справі. Просив теж, щоби я йому прислав вирізок з київської „Ради“, що торкався накле-

пів на його особу, „Gońca Porannego“ і „Wieczornego Kurjera Warszawskiego“ та регабілітації його особи.

Заки я встиг післати послові цей вирізок, Австрія розпаласяі

VI.

Шойно 11 літ пізніше, бо в осені 1929 р. одержав я адресу Вячеслава Казимировича, вислав йому картку з Черча та листа, в якому післав вирізок з київської „Ради“ (передрукований відтак в ч. 39. „Українського Голосу“ з дня 29. IX. 1929) і одержав від нього довшого листа, писаного дня 17. X. 1929, в Бадег (Badegg) біля Грацу, з якого наводжу деякі частини дослівно з огляду на їх вартість для тих, що їм дорога його память [1]).

Автор листа пише між іншим:

„Не гнівайтесь на мене, що так довго не відписував на Вашого листа з Черча з 1. IX. і на збірну картку з 13. IX. Коли людину зустріне якась несподівана радість, то вона хотіла би це відповідно висловити, відповідно на неї зареагувати. А реакції на прояви життя залежать у великій мірі від здоровля, від тих сил фізичних, якими людина розпоряджає. Сил цих у мене вже дуже-дуже мало. Щоб Ви зрозуміли мій сучасний стан, розкажу Вам трохи про себе.

По катастрофі я залишивсь тут в Австрії, переїхавши в р. 1919 з Відня, де було для мене за дорого, до Райхенау, підгірської околиці. Там я прожив 7 літ, маючи дуже дешеве помешкання (бо підпав під виданий пізніше закон, т. зв. охорону льокаторів). Зараз же в р. 1919 принявся я за свою письменницьку працю в ділі вратувати з руїни державну ідею нашу в тій її гетьманській формі, в якій вона себе найдоцільніше проявила. Перші роки були дуже тяжкі для мене, бо брати мої не могли ще відбудувати на Волині своїх знищених посілостей і не могли, розуміється, нічим помогти мені. Тоді почала знов проявлятися недуга, яка була залічена свого часу в Закопанім. З кожним роком потрохи гіршало, але все ще я таки держався. В 1926 р. помимо моєї волі мене пан Гетьман і мої однодумці перевели до Берліну до Укр. Наукового Інституту, що там повстав. Цей рік побуту в Берліні мене остаточно підірвав. Процес, що досі йшов поволі, там пішов дуже скорим темпом і лікарі наказали мені вернути чим скорше в гори до Австрії. В 1927 р. в кінці літа я вернув сюди, але вже стратив своє помешкання і нове найти було неможливо в тих умовинах, в яких я знаходився. Тоді брати мої купили для мене маленьку хатину тут, недалеко від Грацу. Поки приведено її трохи до порядку, коли я до неї переїхав, життя моє висіло на волоску і лікарі не робили вже жадної надії. Оце більше вже як два роки лежу в ліжку. Цього літа трохи було мені полекшало завдяки дієті безсольній і ліченню

[1]) Зазначую, що всі листи крім листа з лютого та березня 1930 р. писані власноручно, а два прочі машиново.

по системі Gerson Saucebruch, яке від осени дуже совісно переводжу; але тепер в осени знов трохи гірше. Щоб Ви мали поняття, як я виглядаю тепер, посилаю Вам фотографійку з останніх часів[1]). Живу одною частиною правого легеня, бо з решти вже нічого не осталося, і як би не мій залізний організм, а в останніх часах оця безсольна дієта, то певно вже не жив би.

А до цього всього найгірше вічні гризоти громадського характеру з нашими людьми. Поки був здоровий і міг боронитись, — мовчали. Тепер всі вороги повилазили і наїдають на мене безборонного. Але про це все не варто писати. Вибачте, що так багато або забагато про себе розписався".

В іншій частині листа автор дякує мені за вирізку з „Київської Ради". Він дякує за запросини мої до Підгаєць і додає: „Не можете собі уявити, якби радо з них (=запросин) скористав і як я затужив за Рідною Землею. Але коли будуть у мене сили на таку подорож і чи пустять мене туди ці, що власне гетьманського руху в своїй близькості бояться?" Як людина релігійна, висловлюється Липинський в цім листі: „Нехай Бог Милосердний шле Вам і Родині Вашій всьо найкраще, головно здоровля і спокій духа, бо це найбільші скарби добра на цім світі.

В листі з дати: Badegg, 19. II. 1930 р. подає Покійний до відома, що причиною довгого мовчання є недуга, яка зимою погіршується і ріжні гризоти, один зразок яких він мені пересилає. Це машиново писані відписи кореспонденції, долучені до листа для ближчого зрозуміння справи. Покійний просить мене, як суддю, поради, запитуючи, чи може він потягнути п. др. Назарука до відвічальности за це, що він на візвання Липинського оголосити документи, якими погрожував в газетах, відповів так, як в ч. 12. „Нової Зорі"[2]).

Покійний пише дальше: „Якщо вважатимете, що ця справа надається до суду і що може бути виграна, і що я повинен звернутися до суду, то будьте ласкаві, вкажіть мені якогось доброго адвоката в цих справах у Львові".

Я післав Покійному вияснення справи з точки правничої і висказався, що справа є рішучо до виграння, та подав адресу двох добрих наших адвокатів у Львові. Однак був я того погляду, що краще справи не подавати до суду, бо з одної сторони за високо цінить особу Покійного громадянство, щоби нікчемні закиди божевілля могли бути приняті як правдиві, — а з другої сторони покликався я на ухвалу гетьманської управи в ч. 37. „Діла" з 19. II. 1930, що виключала Др. Назарука з гетьманської організації і на заяву однодумців Покійного, що осуджувала ви-

---

[1]) На долученій до листа світлині видно недужого в ліжку, а на другій стороні дописка: „Badegg — Зима з 1928 на 1929 рік".

[2]) В ч. 12. „Нової Зорі" з 16. II. 1930 р. висказується Др. Осип Назарук про Пок.: „Тут заявляю, що від чоловіка, котрий знаходиться в дуже тяжкій стадії страшної хороби, абсолютно нічого, навіть відповідної методи в публіцистиці не вимагаю!"

ступ Др. Н. та висказувала пошану Покійному в ч. 38. „Діла“ з 20. II. 1930 р. Крім цього навів я ще аргументи лекшої ваги проти судової скарги.

В листі з дати: Badegg 14. III. 1930 пише Покійний між іншим: „...Згоджуюсь з Вашою думкою, що після виключення Назарука з нашої організації і висловлення йому погорди з боку моїх політичних однодумців, судитися з ним не варто“.

Тому, що я питав Покійного про дозвіл написати дещо про стан його грудної недуги та про його особу, він прохав мене в цім листі нічого про нього до часописів не писати і добавив: „Мені вже і так прикро, що я займаю своєю особою увагу українського громадянства“...

В листі з дати: Бадег 12. V. 1930 оправдує Покійний пізну відповідь тяжкою кризою в останніх місяцях і наводить між іншим: „Процес в останніх частинах легенів, які ще маю, почав знов іти швидко і в звязку з ними, а також з лікарствами, якими його лікар поборює, мною овладіла неміч, що не опустила мене ще сьогодні“...

В справі своєї письменницької праці згадує Пок.: „Вложив я в неї всі сили, які мав і по совісті моє розуміння“. Автор листа рішучо не хоче, щоби я про нього писав, каже: „Мені іде про діло, а не про мою особу і мені прикро, коли про мене особисто пишуть“.

„Тому не для публичного вжитку, а тільки Вам, як мому старому знайомому і товаришеві подаю відповіді на Ваші питання... Деякі (відповіді) знайдете в книжці Пулаского про наш рід, яку Вам одночасно посилаю для Вашої бібліотеки і на добрий спогад“ [1]).

„З цієї книжки довідаєтесь, що мати моя була з дому Рокицька, гербу Рогаля. Маєток мій — Русалівські Чагари в Уманщині я одержав від мого дядька Рокицького і при розділі ще перед війною ввійшов він в загальну спадкову масу“...

В листі тім про свою недугу пише Покійний у відповіді на моє питання: „Плєврит мій був зовсім виличений в Закопанім. Перед війною я був зовсім здоровий. Моя недуга почалась знов вибухом крови, якого я дістав в мазурських озерах, в службі в 4. драгунському полку, в армії ген. Самсонова (по битві під Танненбергом, де противником нашим був тоді ген. Гінденбург). Після того я був перенесений до рез. полку, але здоровля вже не відзискав, остаточно занедужав на еміграції, особливо в Берліні. По повороті з Берліна сюди до Австрії, я вже три роки майже мушу здебільшого лежати і то тільки навзнак, бо, повернувшись, чи на лівий, чи на правий бік, зараз трачу віддих. Од цього поробились мені рани, що мене дуже, особливо в ночі, мучать“...

---

[1]) Заголовок: „Lipińscy, herbu Brodzicz i herbu Gozdawa: monografja historyczno-genealogiczna — przez Kazimierza Pułaskiego; wydana w ilości 100 egzemplarzy“.

„Молоді люди, що згуртувались в кооперативі „Дружина“, роблять на мене дуже симпатичне і солідне враження“... Про книжку: „Prawa konstytucyjne i przywileje“ (T. IV, з р. 1737) висказується в цім листі автор, що книжка має велику історичну вартість, якщо не знищена.

Вкінці пише як все з пошаною про пок. Василя Доманицького і пригадує: „...що разом з ним видавали ми в Києві „Селянську книжку“. Доманицький писав, а я видавав ці брошури, призначені для селянських мас“. В кінці листа просить Покійний не гніватися, що буде рідко писати, бо лікар наказав принайменше до осени вести вегетативне по можливості життя, коли хоче набрати хоч троха сил.

В листі з дати: Бадег 10. VI. 1930., дякує мені Пок. за листи, за мною замовлений і присланий з Парижа лік „tuberadine“ (це є радіоактивний лік проти чахотки) та за зміст цікавої книжки. Тому, що я обіцяв відвідати хорого в часі відпустки, автор листа висказує радість з цієї причини і подає докладні вказівки, як їхати до нього і просить заздалегідь про приїзд повідомити, щоби міг вислати мені на зустріч пана Ципріяновича, свого невідступного приятеля та секретаря. Він теж дякує мені за предложений йому спеціяльний столик до писання і читання в ліжку, бо має всі потрібні до цього часті.

В листі цім пише Покійний, що репродукція штиху Ґалаховського була спершу призначена для „Історії Аркаса“, редагованої В. Доманицьким, а відтак дісталась до його книжки „Z dziejów Ukrainy“.

В листі з дати: Бадег 19. VIII. 1930. пише наш великий емігрант ось що:

„...Доля останніми часами не щадить мені своїх ударів. Крім недуги дуже тяжкої з приводу неможливих до витримання цьогорічних змін погоди, звалились на мене ріжні гризоти громадського характеру, такі, яких досі не довелось мені переживати. Про них не хочу Вам покищо писати. Довідаєтеся певно про все з комунікату, який хочу (коли тільки сили фізичні дозволять) написати і помістити в українській пресі. Або може поговоримо про все при побаченню і тут було би найкраще“...

В дальшій частині листа Покійний пише, що рад би побачити мене у себе у відвидинах, одобрює „Спомини про В. Доманицького“, які я йому на бажання переслав і радить їх видрукувати. Одначе просить він мене, щоби його імени не вязати з іменем п. Д. „Послідний був тоді в Закопанім ще завзятим соціялістом...“, ...„з Д. бували у Доманицького дуже гарячі політичні спори (так, що в це мусіли вмішуватися Др. Маєвич і Др. Вільчинський), а у мене з Доманицьким політичних розходжень не бувало“...

Дальше пише Покійний, що лік йому мною надісланий (tuberadine) не дав бажаного ефекту; лікар місцевий не радив даль-

ше його брати, а продовжувати вже випробований і ділаючий успокоюючо „Dicoduid“...

У відповіді на моє запитання слідує коротка характеристика історика Іллі Борщака, вкінці пише Покійний, що „Зиза“ не має і що „Забув сміятись“...

В листі з дати: Бадег, 29. XII. 1930, Покійний пише між іншим: „Тут цього року зима якась гнила, вогка, туманна і ще у звязку з реакцією на все, що доводилось переживати, так фатально впливає на мою недугу, що позбавляє мене на довгі періоди і тієї дрібки працездатности, яку ще міг я заховати“... Хорий дякує мені за надіслані вирізки з газет і пише: „панове Скоропадщики (бо в скоропадщину на жаль повернули вони гетьманську ідею, як ідею самостійної республіки повернуто людьми того самого типу в Петлюрівщину) заскаржили „Діло“ до третейського суду за непоміщення їх відповіди на заяву В. К. Липинського, поміщену в „Ділі“. Покійний пише, що довідався про Д-ра Старосольського, що цей не хотів приняти участи в третейськім суді. Покійний пише про Д-ра Старосольського: „Дуже мене це його становище зворушило і дало мені велику моральну сатисфакцію“. Він просить мене ще раз адреси Д-ра Старосольського тому, що попередної „при своїй обмеженій здатности до руху“ не може віднайти.

Дальше пише Покійний: „Ще раз дякую Вам за Ваші ласкаві запросини до себе. На жаль покищо, не маючи змоги робити найлекші навіть фізичні зусилля (нпр.: умивання, це для мене тепер ціла мука, при якій мушу кількома наворотами відпочивати, бо віддиху не стає), не можу і думати про подорожі. Крім того і уряд жадав би від мене таких деклярацій, яких би я не підписав“...

„...Вибачте нескладний характер цього листа. Кашель і задуха так мучать і рука погано служить“...

В листі з дати: Бадег 20. II. 1930 р. пише Покійний: „Тут зима дуже погана цього року і це фатально відбивається на моїх легенях. Правду кажуть лікарі, що каверни (= отверті рани в легенях в часі чахотки, — прим. автора) без операції вилічити нема способу. Але на операцію вже у мене запізно, — отже треба бути терпеливим. Але не все дасться легко“...

Покійний не забув перестерегти мене перед наслідками ґрипи, яку я перейшов. Він тішиться, що я написав і видрукував спомини про В. Доманицького, які він читав в „Ділі“.

Автор в дальшій частині листа висказується: „...проблєма державного мужа серед нації нездатної до державного життя є дуже скомплікована і вирішити її, як показує наша тисячелітня історія, дуже трудно“.

До автора карикатури його особи (в „Зизі“) чув Покійний жаль тому, що карикатурист не придбав принайменше фотографії того, котрого хоче карикатуризувати. В кінці листа пише, що мені Др. С. посилає копію листа до о. Г., щоби ми були в курсі аргументації.

Лишаю особам більше компетентним писати про цей лист, який містить узасаднення заяви Покійного в пресі. Наводжу лиш ось що: Автор листа висказується: „...скільки болю і самопониження коштувало мене публичне визнання своєї помилки“...

...Спокійний я тому, бо нині вже не тяжить на мені відповідальність перед Україною за п. Павла Скоропадського і його діла...“ „...І не рід Скоропадських... тільки п. Павла...“

Послідний лист, в якому письмо Покійного зовсім читке, є без дати, яку однак маю — зі стампілі почтової — Graz, 11. IV. 1931 р.

Зачинається ось як:

„Христос Воскрес!

З нагоди Свят Воскресення Христового шлю Вам, Високоповажаний і Дорогий Романе Василевичу і Вашій Високоп. Дружині і любому Богданкові найсердечніші поздоровлення і побажання всього, всього найкращого“.

Покійний дякує мені за листа з 27.II. 1931 і за знимки (між іншими знимка образу св. Трійці О. Кульчицької і пише: „...Передвесна і весна, та ще така неможлива, як цього року, це найтяжчий час для хворих на груди. Сильно докучає мені останніми часами недуга, особливо серце, яке під цю переходову пору, з вічними змінами, раптовими тисненнями температури, ради собі дати не може“.

Липинський пише дальше, що присланням „Зиза“ з карикатурою я не зробив йому прикрости, бо якби не моя увага, то нічого про це і не знав би. Він поділився зі мною тільки думками про некультурність наших людей, висказуючись:

„Але час, дасть Бог, цю нашу ваду виправдає...“

Тому, що я сподівався перейти на емеритуру і мати досить вільної хвилі, щоби Покійного відвідати, Покійний знову надіється мого приїзду, висказуючись: „Тішусь обітницею Вашою — мені так бажаного приїзду.

Щоденник Чикаленка — він читав і пише: „Добру річ зробив Покійний Евген Харлампович, записуючи події, що нині відносяться вже до іншої епохи і добру річ зробила „Червона Калина“, що цей „Щоденник“ видала.

В справі краківського „Czas“-у пише В. Липинський, що до недавна читав цю газету, котра „змінилась до непізнання від смерти пок. проф. А. Яворського...“, його („Czas“-у) теперішне франкофільство та германофільство дуже несмачне.

„Врешті в Редакції засідає там тепер один мій політичний ворог, ще з Києва, який мені на злість протеґує в „Czas“-і деяких моїх українських політичних противників“.

На кінці листа цього читаю між іншим: „Ваше добре і сердечне до мене відношення мене справді глибоко зворушує і Вам за це буду завсіди вдячний“.

Лист цей застав мене в недузі так, що я ані не написав Вячеславу Казимировичу на Свята, ані взагалі аж до його смерти до нього не написав більше! Вістку про смерть Покійного в са-

наторії Вінервальд[1]) одержав я вже в часі, коли міг їхати, був одначе реконвалєсцентом і щойно прийшовши до сил, уважав я за відповідне поділитися з нашим громадянством написаними споминами, які я намагався счеркнути для вшановання памяти Дорогої Особи і в спосіб такий, щоби не викликувати незгоди і жалів. Тому зрозумілим повинно бути пропущення деяких місць з листів...

Зрештою про послідні літа Покійного найкращі інформації має невідступний друг і секретар Покійного, Добродій М. Ципріянович, котрий не відступав Покійного до послідньої хвилини[2]).

Володимир Залозецький.

Творча сила позитивних ідей *).

Два перворechодні гріхи лібералізму.

Чому якраз оформлення світогляду? Чи не вистарчає здоровий інстинкт людини на це, щоби найти собі правильний шлях в громадському життю без якихось вказівок і без якихось оформлень?

Сам „здоровий“ інстинкт людини не вистарчає на оформлення світогляду, як це думало XIX. стол. в його натуралістичному розумінні людської природи і в його переціненню з природи добрих заложень в людині. Крім цього ця примара XIX. стол. виказала в остаточності страшні наслідки. Коли людина має з природи добрі заложення — то значить вона уже на світ приходить доброю і совершенною. Коли вона на світ приходить доброю і совершенною, тоді не треба примінювати ніяких засобів виховання, щоби її природу досконалити. Природа сама собі находить шлях — не треба їй в нічому допомагати — треба оставити її самій — бо кожне втручання в природний розвій людини означало би гріх проти духа природи...

Значить, дайте вільний біг всім людським прородним інстинктам, всім пристрастям, почуванням — бо вони є тим природою усанкціонованим руслом розвою людини...

В тім фатальнім матеріялістичнім світопониманню лежать джерела лібералізму, який зробив в психіці модерної людини такі страшні спустошення. Нерозріжнювання між злом а добром

[1]) Санаторію Вінервальд для грудних недуг знаю випадково, бо лікувався я в ній в зимі з 1911 на 1912 р. Вона одна з найкращих і дорога. На запит директора санаторії Дра Баєра про послідні хвилі бл. п. В. Липинського одержав слідуючу відповідь: „Herr von Lipiński kam zu uns im sterbenden Zustand. Meiner Behandlung gelang es ihn noch einige Tage beim Leben zu erhalten. Darum etwas Wissenswertes über ihn kann ich Ihnen nicht mitteilen“.

[2]) Останні дні В. Липинського описав М. Савур Ципріянович в „Дзвонах“ ч. 6. 1932. р. *Ред.*

*) Гл., „Оформлення консервативного світогляду“, Дзвони ч. 4. ц. р.

або це, що в толстойськім світогляді прибрало формулку квієтистичного „не противтеся злу“, потурання людським інстинктам, обіцювання скорого здійснення всіляких соціялістичних раїв на землі, цілковите схаотизовання світогляду й ідейних напрямних в історії людських змагань, опрокинення основ всіх здержуючих зажерливі людські інстинкти — позитивних релігій і підчинення всього природно-еґоїстичним інстинктам одиниці, перецінення одиниці коштом громадських загальних інтересів — ось це ті страшні наслідки цієї ліберальністичної доктрини.

Якщо ми звертаємо увагу на оформлення консервативного світогляду — то робимо це саме тому — що тому небувалому майже досі в европейському людстві світоглядному ліберальністично-матеріялістичному хаосові — протиставимо означений космічний порядок ідей — отже ясний, скристалізований заокруглений в собі світогляд. Одначе треба все при тім мати на увазі, що світогляд не можна і не треба змішувати з якоюсь політичною програмою, чи взагалі програмовістю. Цілком безвихідною справою було б, коли б хтось намагався нинішний ліберальністично-матеріялістичний світогляд перемогти якоюсь політичною програмою. Якраз такі програми є випливом ліберальністично-демократичного способу думання і містять в собі другий первородний гріх проти духа. Це віра, що людина сама оперта тільки на розумі може все раціональним способом розважати, може життя після яхихось тільки абстрактних правил, т. з. раціоналістичних програм відповідно до своїх побажань уреґулювати. Тому не раціоналістичними програмами можна вилічити зліберальізовані громадянства з їх загального психічного розкладу — а тільки ірраціональною вірою в означений світогляд. Між програмами а світоглядом є тому основні ріжниці. Програми, як певні раціональні способи реалізації певних людських хотінь — не належать ані до космічно-універсальних потуг, тільки є частинками — атомами таких всецільних явищ — ані не обхоплюють та не захоплюють цілої людини. Програми можна міняти не тільки тому, що твори людського розуму є змінчиві — але і тому, що вони ані етично, ані духово не полонюють людини. Натомість цілком інакше мається річ зі світоглядами. Оперті на ірраціональній вірі вони стоять понад змінчивістю тільки розумових розвязок і захоплюють людину всеціло. Вони є тісно почучені з космічно-універсальними явищами. З тими ріжницями звязане є ще це, що програму може приняти за свою кожна людина, підчас коли світогляд вимагає відповідної внутрішної диспозиції та передпосилок, відповідного внутрішного психічного наставлення. І ось тепер може стане зрозумілим, чому можна говорити про оформлення світогляду — а не можна говорити про оформлення програми.

Світогляд опертий на означеному універсально-космічному ладі — змагає до підпорядкування цьому ладові також всіх відносин між людьми. Його джерело є ірраціональне і лежить в сфері трансцедентній, позараціональній так як кожна розумом не до-

казана віра. Але щоби світогляд ділав ту на землі серед людей — мусить він бути ясно оформлений, мусить з нього випливати не тільки надприродний — але також природний людський порядок річей. Тому на землі перемагають тільки такі світогляди, які вміють в ясних образах — ідеях людські хотіння реґулювати, які уміють ірраціональні почування ясними очеркненими ідеями оформлювати.

Коли Христова Церков в своїх початках мусіла змагатися з найріжнороднішими єресями і повертала все до своїх основних доґм, т. з. правд віри — то це саме не означає нічого іншого як боротьбу ясно означеного, в доґмах сформулованого світогляду, опертого на ірраціональній вірі з рівнож ірраціональними, але ясно не оформленими і в наслідок цього легко на тих неясностях і затемненню основних доґм спекулюючими „вірами" ріжних єретичних сект...

І ця вся виховуюча сила ідей полягає якраз не тільки в їх ірраціональності, але в рівній мірі також в їх яснім оформленню. Найліпші ідеї можуть обернутися в деструктивні сили — коли їх ніщо ясно не оформлює, то значить, коли вони не мають постійно ділаючого реґулятора, коли вони не мають своїх усталених твердих доґматичних основ.

На порозі нової культури.

Матеріялістичний світогляд бачив тільки матеріяльні сили і визнавав тільки біольоґічні закони. Людина була лиш завершенням цілого звіринного світу — і ріжнилася від нього тільки вищою інтеліґенцією і в наслідок цього винайденням і уживанням вищих засобів взаїмного себевинищування. Лібералістичний світогляд натомісць так абсолютно вірив в людську „природну" досконалість, що у нього „аритметична більшість" рішала про абсолютну правдивість, справедливість і добрий порядок річей в державному устрою (виборна більшість). Далі він так одушевлявся совершенністю людини, що в своїх фантастичних образах він бачив скоре здійснення його найбільшої мрії, саме, що людскість в наслідок щораз то більш поступаючої освічености, поступовости розумности й інтеліґентности зближується до рівного розділу всіх земських дібр і до... вічного мира на землі (пацифізму). Перемішання цього грубого матеріялізму і раціоналізму з романтично-дряхлим, мягкотілим, лібералістичним фантастичним утопізмом — це і є цей страшний хаос і те накопичення суперечностей, під гнетом яких заломлюється на наших очах колись могутня будівля европейської культури. Ці суперечності панують майже без виїмку у всіх нинішних поглядах, чи вони є соціял-демократичні, чи комуністичні, чи більш „ліві", чи більш „праві". Вони всі несуть на собі пятно первородного гріха: вони стиґматизовані є бездушним та безідейним хаосом, який тільки знає пручання, конвульсійні судороги завмираючого сумерку старих матеріялістично-лібералістичних божків...

Але з того беззмістового, позбавленого всіх вищих змагань, всього взнеслого, вищого, — хаосу не може зродитися новий здоровий світ. Він мусить покотитися безслідно в пропасть, заки уступить темрява, яка заслонила очі европейської людини...

Але Европа ще двигає на собі традицію довговічної культури. І саме минуле цієї високої культури учить нас, що европейська культура була тільки тоді творчою та запліднюючою, коли на верх вибивався не розквіт тільки матеріяльної культури, і не потурання всім земським благам як найвищим добрам людськости і не хаотична безглузда боротьба всіх проти всіх за „справедливий“ розділ тих назбираних, а радше награбованих, матеріяльних дібр — але тоді, коли розвій европейського людства ішов епічним ходом геройських змаґань в імя вищих етичних норм того европейського духа, починаючи від боротьби клясичної грецької культури з орієнтальним номадом, або подвигів середньовічного християнського лицарства, котре положило основу всій величі европейської культури, кінчаючи на тих европейських конквістадорах, що несли велич цієї культури в чужі краї...

Але можливим був цей імпозантний розмах европейської культури тільки тоді, коли европейська людськість вірила ще в творчі сили великих запліднюючих універсальних ідей... Коли творчість людська на землі ішла в парі з тими універсально-космічними законами вічного надлюдського порядку... Певних вічно-ділаючих взнезених ідей...

Тільки підпорядкування матеріяльного хаосу нормам тих ідейних образів, — після науки Плятона відбиток божеських праобразів в нашій душі, — до пізнання котрих зроджується в наших душах гаряча туга, дає можність того взнеслого гарного і вищого життя. Тільки підйом людськости через усвідомлення цих вищих норм і принципів — дає змисл цілому історичному розвоєві і дає змогу побороти перш за все в собі — а опісля у зовнішнім світі хаотичне море пристрастей, котрі ведуть до загибелі — і унеможливлюють всяке творче взнесле вище змагання.

Тому і на порозі европейської культури, що розкладається виринають знову наче цілющі сили образи тих творчих ідейних підйомів як нові дороговкази, щоби піднести самопонижену людину і нагадати їй, що окрім того остаточно розложеного матеріялістичного світу є ще інші добра, на які можна собі заслужити тільки визволенням себе з нинішного матеріялізму, що сам себе пожирає. Тільки нове творче запліднення людськости такими взнеслими праобразами божественних сил підчинить наше нині уненормоване життя вищим нормам вічних-космічних законів, без яких не має ніяких вищих форм громадського життя.

Але яке відношення мають ці всі загальні міркування до нашого громадянства? Може нам не варто взагалі над тими питаннями застановлятися? Може це все не торкається наших громадських справ?

Одною з найбільших хиб нашого громадського життя це

цілковитий брак думання універсальними мірилами. Духова автаркія є безпосереднім наслідком такого замикання себе в самому собі. Духова автаркія — так як кожна автаркія — є найбільшою отруєю для кожного живучого орґанізму: вона затикає всі пори і з часом такий орґанізм, не маючи змоги віддихати — гине...

Хоче наше громадянство брати живу та активну участь у тій всесвітній драмі, в якій на смерть і життя змагається людство за її найвищу ціль, за визволення з грози повної руїни — тоді воно мусить брати якнайживішу участь у всіх цих, нині ясно зарисованих перед нашою свідомістю, проблємах. Тоді всіляка автаркія — це злочин. Бо коли наше громадянство не зуміє вибороти собі в тім новім світі (покищо може це ще є світ ідей, бо всьо родиться з духа) своє означене місце і не зуміє одним могучим ритмом відчути цього, що діється у всесвітному універсальному обсягу — тоді воно може остати позаду того могучого духового процесу і може скотитися в пропасть зі старим зматеріялізованим світом...

Отже не можна собі тих важливих проблєм легковажити і глядіти скептично на духові прояви, або з міною зблязованих „поступовців“ кпити собі з творчої сили ідей. Незвичайно глибоко відчув ці проблєми один з найвизначніших творців, піонерів та одуховителів універсального світогляду у нас Вячеслав Липинський: „*Нині ця віра не в моді. Реальні політики роблять собі дешеве посміховище з ідеольоґів. Але не даймо, як той Тома невірний, себе дурити невидимим! Це хилиться до упадку капіталістичний світ із своєю соціялістично-комуністичною дитиною. І як звичайно в таких процесах упадку, нездатне до дальшої творчости суспільство глумиться над тим, чого вже викресати з себе воно не в силі. Сміхом над ідейністю — морітурі прокладають шлях новим ідеям. Коли прихід цих нових ідей не застане нас з нашою власною ідеєю — Держава Українська не народившись, згине разом з упадаючим зматеріялізованим капіталістично-комуністичним світом.*

Роман Монцібович.

Універсалізм церкви, нація і всесвітний мир[1]).

В нинішному католицизмі виступають дуже різко ще два інші, незвичайно життєві елєменти, що тісно лучаться з попередніми, а саме: 1) Універсалізм у протиставлені до лібералістичного індивідуалізму і червоного інтернаціоналізму; 2) Християнський пацифізм у протиставленні до всілякого роду гуманітарних пацифізмів.

---

[1]) Ця стаття є третою частиною промови, виголошеної автором на Академії Свята „Укр. Молодь Христові“ у Львові 7 травня ц. р.

У протиставленні до світогляду, який вважає, що публичне життя суспільности торкається тільки його зовнішних виявів, що питання, чим глибші вони є, це — вповні приватна річ одиниць, що перш усього справа моралі і релігії, це річ одиниці, а ніколи загалу — у протиставленні до такого способу думання, індивідуалістично-лібералістичного думання, виступає і могутніє свідомість, що саме найглибші, найбільше особисті справи одиниці — як ось спасення одиниці є рівночасно справами загалу, суспільности. Проти цього справді траґічного світогляду, який проголошує самітність людини в усіх глибших питаннях, який тим більше полишає людину самій собі, чим більше вона хоче зблизитися до Абсолюта — проти цього світогляду стоїть інший світогляд, саме католицький світогляд, по якому права суспільности сягають найглибших питань і речей. Ця суспільність є тимбільше дійсною спільнотою, чим більше займається і чим більше спірається вона на Абсолюті-Бозі. Чим більше живе людина in conspectu Dei, тим менше є вона самітною, полишеною самій собі і... затіям індивідуалізму, а рівночасно тим краще відчуває і розуміє вагу і ціну своєї власної особи. А вагу цеї особи намагається знищити і обезцінити інтернаціоналізм, який не признаючи людини за Божий твір, за образ Бога, відкидаючи безсмертність душі, проголошує найтяще невільництво одиниці на службі суспільности і ніби то в імя найвищого добра тої ж таки суспільности. Суспільність для інтернаціоналізму це абсолют, а одиниця це тільки незначне колісцятко великанської машини — суспільности. І цьому інтернаціоналізмові протиставить Церква свій універсалізм, який признаючи права одиниці, рівночасно проповідує, що вона мусить підпорядкуватися правам загалу, одначе до певних, самим Богом означених границь.

При тому, безсумніву найвищою і найбільше звершеною спільнотою, це спільнота містичного тіла Христа, спільнота, в котрій всі одиниці — громадяни лучаться в одну велику родину, родину Божого Слова — Христа Господа. В душах многих католиків будиться нині свідомість необхідности такої одинокої у своїм роді надприродної спільноти містичного тіла Христа, в якій усі члени поносять одну і ту саму відповідальність, а всі вони теж осягають одні і ті самі заслуги, а саме заслуги Сина Божого.

Є очевидним, що нинішнє людство відчуває глибоку тугу за спільнотою. Але густо часто ті бажання виявляються на зверх у фалшивих формах. Дуже часто відживають нині навіть старопоганські ідеї, котрі не знають вічного призначення безсмертної душі, а одиницю вважають тільки бездушною, матеріяльною частиною держави, нації чи раси. У всіх формах обоготворення держави-суспільности з одної сторони і націоналістичного фанатизму з другої сторони, пробивається те поганське невільництво одиниці. Знову ж безмежне перецінення волевого елєменту мусить в консеквенціях, що їх часто не добачується, довести до цілковитої анархії, розкладу і заглади суспільного життя. Вправді

на загал цей останній вияв не має так великого впливу, він нині поправді ослабає, його віком був XIX. вік, одначе все таки, ще багато умів остається до нині на його службі. За те все цілком свідомо, а при цьому масово хочеться знищити одиницю з її безсмертною душею, хочеться, щоби міліони мікрокосмосів злялися в один великий, грізний своєю червоною краскою макрокосмос.

І тут одинока тільки католицька Церква може достарчити оружжя, яким подібно закінчаться змагання. Бо в католицькій ідеї спільноти містичного тіла Христа не має ніякого конфлікту між суспільністтю й одиницею. Тут якнайгостріше підчеркується індивідуальний характер одиниці, тут ярко виступає вічне призначення і вартість одиниці, безсмертної душі. Католицька суспільність не уважає безсмертної душі тільки якимсь засобом до цілі — її ціллю, це спасення кожної одиниці і прославлення Бога, яке полягає в тому, що кожна одиниця, а з нею і ціла суспільність має уподібнитися до Христа. В тій святій суспільности — спільноті ціль загалу й одиниці є індентичною. Чим більше одиниця освячує свою душу, тим краще служить вона тій суспільності, тим більше животворно лучиться і живе в ній, тим тісніше лучиться з Христом й осягає свою особисту, останню ціль, своє спасення й освячення, а зглядно тим краще возвиличує Бога.

Пробудження нового розуміння тої суттєвої ролі суспільности в релігійному житті, зрозуміння правдивих цінностей християнських суспільностей в модерному католицизмі в ніякому разі не є рівнозначне з відсуненням у тінь індивідуального відношення одиниці до Христа. Бо якраз в істоті і змислі тієї одинокої у своїм роді суспільности містичного тіла Христа, криється факт, що кожна одиниця стоїть у можливо найінтимнішому, особистому звязку з Христом. Такий погляд: „Що значить перед Богом одиниця? Тільки суспільність представляє якусь вартість", зовсім чужий духові тієї суспільности. Так загал, як і одиниця своє значіння перед Богом мають тільки в Христі і через Христа. Через Христа і в Христі доступає кожна одиниця безмежної цілі й вартости. Чим тісніше злучена одиниця любовою з Христом, тим більше є вона спосібною бути не тільки живим членом суспільности, але також кожний підйом святости одиниці є рівночасно підйомом цілої суспільности.

І саме з такою ідеєю католицької суспільности стоїть у тісному звязку універсальність Церкви. В енцикліках Венедикта XV. і Пія XI. ставиться перед очі людства, розбитого всякого рода інтернаціоналами, величню універсальність Церкви. Звертається також увагу на ролі поодиноких суспільностей, що їх мають вони відіграти в наших серцях. Так як обєктивно католицька суспільність — Церква стоїть без порівнання вище від усіх земських суспільностей, як ось держава, нація чи раса, також само і в нашій свідомості мусить бути факт приналежности до тієї святої суспільности найбільш реальним, мусить займати в нашім серці перше місце. Вже в сутті релігії криється

домагання признати їй першенство в нашому житті. Коли хто не є в першу чергу католиком, а щойно опісля кимсь другим, той взагалі хто зна, чи є правдивим католиком. Ми мусимо в першу чергу бути членами містичного тіла Христа, а з цього членства вже самочинно випливає приналежність до даної раси, нації чи держави. І тому звязки, які лучать нас з нашою небесною вітчиною, мусять бути реальнішими, живішими і сильнішими для нашої свідомости від усіх інших звязків.

Але католицький світогляд є рівночасно могутною підпорою і заборолом кожної живучої нації. Бо ж коли в основах католицької релігії криється вселюдська любов, що каже любити кожного чоловіка, як сотворіння й образ Бога, то тимбільше каже вона любити нам того, з котрим лучать нас звязки крови, спільної долі і недолі, спільних жертв і побід. Багато сильнішими і глибшими від інших рівнорядних звязків є звязки почуття солідарности і відповідальности з тою людиною, котрій просвічують у її праці ті самі ідеї, та сама Величня Мета. І тому католицький універсалізм не заперечує і не може заперечувати національних звязків, а навпаки намагається підсилити їх і спрямувати в Богом установлене русло індивідуального життя самостійних націй. Це рівночасно є одною з необхідних частин католицького етосу.

Одначе з другої сторони католицький світогляд мусить якнайрішучіше протиставитися всім спробам оботворення держави чи нації, саме тому, що в цьому добачує грізну небезпеку для самої ж таки нації. Бо коли хто ставить вище націю від Бога, коли хто вважає національні звязки важнішими і вищими від надприродніх звязків, цей хоче, може навіть підсвідомо, творити собі якусь нову релігію, якогось нового свойого власного і від себе залежного Бога. А на світі можливою є тільки одна правдива релігія, релігія обявлена Богом, релігія, що її представником є католицька Церква. І кожний ложний пророк є також само небезпечний для нації, як і всякий інший політичний ворог. Саме тому так гостро виступає Церква проти всіх новітніх спроб — намагань обоготворити націю чи державу. І коли хто розуміє під нацією якогось відвічного Абсолюта — Бога, тоді слушними є слова кардинала Фаульгабера, що „такий націоналізм є такою ж самою єресю, що й раціоналізм“.

Католицький універсалізм накладає також обовязок не тільки почуватися до тісного звязку зі своєю нацією, але теж жертвувати їй свої сили і працю, бо ж кожна нація це окрема думка Бога і в повноті національної індивідуальности криється великанська, Богом з віків назначена вартість. І так як злочином є в космополітичному егоїзмі занедбувати одиницю, також само недопускаємим є егоїзм супроти своєї нації. Немає подвійної моралі для життя одиниці і життя нації — говорять у своїх енцикліках останні Папи. Велич і горе нації є рівночасно величчю і недолею одиниці, а слава нації це рівночасно слава

одиниці. Розуміється не значить це наче б ціль нації була абсолютною ціллю, ні, саме навпаки. Абсолютною ціллю кожної людини, це Бог, але саме тому, щоби осягнути ту абсолютну ціль, мусить кожний з нас осягнути свою частинну ціль, бо через те, у многих випадках, осягається вже й абсолютну ціль.

Накінець ще кілька слів про ідею всесвітнього миру, котру нині більше як колинебудь проголошує Христовий Намісник ідеєю католицизму. Тут треба дати одно засадниче вияснення. Не кожний мир може числити на піддержку зі сторони католицької Церкви. Той мир, що його хоче Церква, мир, який приніс Христос у світ, спирається у першу чергу на Божій справедливості. Незаконний, несправедливий мир не є миром, що його проповідує Церква. І ніколи не можуть католики санкціонувати миру, що спірається на кривді і беззаконню. Саме нині чимраз більше дається чути голосів за миром, до якого дійшло б під найвищим проводом Христового Намісника, за дійсно Христовим миром. Але чи можливим є взагалі такий справедливий мир на землі? Чи можна найти якийсь засіб? Св. Павло вказує його нам словами: „Побіджайте зло добром“.

Творіть добрі діла, а нищіть усе, що зле, що беззаконня криє у собі. Ось чого домагається від нас Христовий Апостол Народів.

Так, це наша девіза: — Творити добро по божому законі, під проводом святої Церкви, в рядах її борців. І не має ні одної хвилини до втрачення. Хрестоносний похід почався, ми всі як один муж мусимо найтись в його рядах. Ми мусимо чимборжій розвинути у собі свідомість спільноти ідей, свідомість тісної злуки з Христом, мусимо чимборжій навчитися „sentire cum Ecclesia“. І тут можливим є тільки один — одинокий шлях: У всьому слідувати за Христом і Його єдиною, святою, соборною й апостольською Церквою. При цьому, у тому хрестоносному поході ніхто не сміє забути на службу нації. В цій службі віддаємо націю в жертву Любови-Христа, хай Він панує над нею, хай Він панує над світом. Вкінці не забуваймо, що ми не хочемо, як всілякі гуманітарні пацифісти, мира за всяку ціну, ні, ми зміряємо до цього, щоби запанував „Pax Christi in Regno Christi“.

Своєю непорушною догмою і вірою в вищі од часових людських примх та ілюзій Божії закони, релігія при помочі церкви береже людей від анархії в думанню, в почуванню і в ділах. Вона служить „провідником для розуму і сторожем для серця“; вона дає лад і порядок думкам та інстинктам в життю кожної людини, а тим самим дає той лад і порядок думкам та інстинктам громадським, без якого організованого, державного життя не буває. *(В. Липинський).*

П. Б.

Вістник й ідеольоґія Д. Донцова.

(Продовження; гл. ч. 3 і 5.).

Чому аж по сімох літах.

В попереднім числі вказав я на ідеольоґію аморальности Донцова, на ту ідеольоґію „змагання для змагання“, „боротьби для самої боротьби“, „боротьби для радости убійства“ і заспокоєння „туги за щастям ножа і крови“, на ту цілковиту релятивність етичних засад, та той крітерій добра і зла, яким є те, чи щось робить нас більше чи менше дужими і потужними та здібними до боротьби. Треба дивуватися, що ціле українське громадянство сейчас по виході „Націоналізму“ з місця не протиставилось тій книжці, не вказало та ту небезпечну отрую й їдь, яка в ній криється, що вже тоді ціла наша преса всіх напрямків не розпочала такої кампанії проти Донцова, яку бачимо тепер, коли впущена тим „ідеольоґом“ їдь в народній організм почала ділати і його розкладати, коли його ідеольоґія показала вже (в так короткому часі!) такі погубні наслідки.

Що правда вже і сейчас по появі тієї книжки виступили одиниці, що різко її осудили. Перший (в р. 1926.) безпощадно вдарив важким молотом критики відомий ідеольог укр. державности В. Липинський у вступі до своїх „Листів...“ (стр. XX—XXIV), бо здавав собі ясно справу з наслідків такої ідеольоґії для укр. державности. Потім в слід. році (1927.) не менше різко виступили проти Донцова тодішні католицькі журнали для інтеліґенції і вказали на протикатолицькі і поганські засади писань Донцова, саме „Поступ“ (в довшій статті „Український націоналізм“ чч. 5—6 і 7—8 1927, яку тепер передрукувала „Нова Зоря“, чч. 42—44 ц. р.) і „Н. З.“ (в ріжних статтях). Дальше на III-тому Народньому Зїзді УНДО (24. і 25. XII. 1928) ред. Мудрий в своїм політичнім refераті осудив „Націоналізм“ Донцова, що одобрив і цілий Зїзд, і цей свій реферат оголосив друком в „Звіті з III. Нар. Зїзду.

Тому, що Народний Зїзд УНДО був тоді найвищим представником українського громадянства Зах. Земель і приняв становище ред. Мудрого до відома, зацитую один уступ з того реферату:

> Цей теоретик (Донцов) защіплює елєменти анархізму в душах його прихильників, особливо у частини молоді. Дмитро Донцов учить наших молодих людей паралїжувати та розбивати національне життя, зокрема навіть фізично ліквідувати ті одиниці, які протиставляться такій „націоналістичній“ романтиці. Така „ідеольоґія“, чи такий дивоглядний світогляд донцівського націоналізму може довго підточувати наш національний організм, якщо кожний молодець буде кермуватися гаслами

безсанкціональности і повної довільности своїх вчинків...“ „Ago quia absurdum“ — це дійсно гасло повної анархії та руїни“. (За „Ділом“ ч. 162 с. р.).

З цього бачимо, що голоси осуду тієї книжки, і то рішучі, були сейчас по її появі, головно крім „Листів“, в католицькій пресі і тому на оборону Донцова не можна висувати запиту: „Чому аж по сімох літах добачили в ній таку погубність, анархію, незгідність з християнством? Добачили в ній те все відразу.

Натомість правдою є, що те все були тільки поодинокі голоси тривоги за майбутнє Української Нації, що не було тоді такого загального спротиву, як тепер. На це, на мою думку, зложився цілий ряд причин. Поза молодю „Націоналізм“ Донцова зі старших дуже мало хто читав. Не знали його й ті, яких обовязком було знати, чим молодь живе, не знали його учителі, виховники, катехити. У нас взагалі люди інтелігентні дуже мало інтересуються наукою, літературою і т. д. Знана річ, що багато журналів у нас люди навіть не розтинають і то журналів зі свого фаху. По зясованню аморальности, проповідуваної Донцовом в попереднім числі „Дзвонів“, чуємо від багатьох духовних, зокрема катехитів, здивування: „А ми про те все не знали. А як потрібне було нам те знання у нашій душпастирській праці“! І дякують нам за нашу пересторогу. Це і є та трагедія нашої літератури: Многі з інтелігенції нічого не читають, нічим поза своїм насущним хлібом не інтересуються, не пренумерують, не платять, замикаються самі в собі і своїм загумінку, нігде не бувають, в жадних рефератах, дискусіях участи не беруть...

Друга причина, це той лібералізм, що від часів Драгоманова ржою покриває і пережирає душу українського інтелігента (зрештою не лиш українського), лібералізм, що його так завзято шириться в кожній ділянці від часу раціоналізму, що втискається в нашу душу очима, ушима, всіми отворами і щілинами нашої душі, лібералізм, що приманчиво і солодкаво розпущений в книжці, белєтристиці, поезії, науці, штуці, мистецтві, політиці, людських вчинках, кіні, всюди незамітно всякає в нашу душу, покриває її грубою верствою ліберального намулу, цілковито знечулює наш моральний нерв, вбиває його вражливість; ми затрачуємо почуття і границю добра і зла, перестаємо дивуватися найогиднішим вчинкам. Саме завданням католицької преси є вичистити з людських душ той ліберальний мул і гній, добути з їх дна на верх ті Божі іскри моралі й релігії, що придушені ледви ще тліють, дати їм доступ воздуху, щоб вони розгорілись, ясною полуміню жевріли.

Наша ліберальна критика (а до недавна тільки така у нас була) ніколи не звертала і тепер не звертає уваги на моральну вартість творів. Взагалі у нас критика літературна і наукова була дуже мало розвинена. Десятки книжок виходили в світ, минали цілі роки, часом ті книжки замітно поширювалися, а своєї критики таки не могли діждатись. Щойно католицька преса, зокрема наш журнал започаткували більший рух в тій ділянці.

А й та критика, що була, була ліберальна. Монополь критики, майже виключний до часу розвою католицької преси, мала людина, відома зі своїх ліберальних переконань і писань. Його рецензії в своїй частій баламунтості фразеольогії й однобічності ніколи не звертали уваги на мораль творів. Що більше, той критик цілий час пропагував якнайбільшу релятивність моральних й етичних засад та світоглядів. В своїй книжці „Між ідеєю і формою“ він пише: „нам здається, що найбільш животворною ознакою сучасної культури є багацтво її світоглядів, змагань, вірувань, найбільше ріжноманітного, індивідуального розвитку“.

А в іншім місці: „Без огляду на те, в чиїх руках буде вплив на розвиток нашої літератури, не уявляємо собі, щоб він міг бути доцільніший від тої свободи, з якою нинішний европейський письменник змальовує свої переживання по власній вподобі аж до меж бунту проти національних ідеалів, загальних релігійних вірувань і святощів“. Дальше гадає критик, що в оцінці літературних творів, отже і в літературній критиці, і в історії літератури можна прикладати лише чисто мистецьку міру оцінки: для оцінки твору зовсім байдуже, чи відповідає цей твір тим або іншим суспільним і національним ідеалам та чи він згідний з вимогами моралі, чи ні; так само, як гарну жінку визнаємо ми гарною, незалежно від її моральних прикмет (отже часом признаємо гарною навіть розпусницю), так само й в оцінці літературного твору повинні ми звертати увагу лише на його мистецькі, а не етичні (моральні), політичні, суспільні й т. п. прикмети“. — Ось з такого становища каже відомий критик підходити до книжок і сам цілий час підходив. Отже твір може бути в своїм нутрі — своїм змістом — навіть венерично хорою розпусницею, а мимо того можна його признати мистецьким, гарним і добрим [1]). Очевидно, що з такого становища не можна нічого закинути писанням Донцова. Вони згідно з вимогами критика мають „багацтво світоглядів“ (там перемішані майже всі европейські й азійські світогляди без огляду на свою суперечність), „багацтво змагань, вірувань, ріжноманітного (цілі гори цитатів) індивідуального...“, в них доходить Донцов „аж до меж (і поза межі) бунту проти релігійних вірувань і святощів традиції“, ну і є написані з ерудицією (признання якої Донцов за всяку ціну домагається на стр. 227. „Вістника“). Ясно, що зі становища свойого критика не могло би „Діло“ осуджувати ідеольогії Донцова, що саме в останнім часі робить, ані навіть відомих анархічних виступів частини укр. молоді, бо вона дійшла тільки „аж до меж бунту проти вірувань, традиції, етичних засад, звичаїв, приличности і т. д.“ — Ось по якій лінії ішов монополь і „вершок“ нашої критики від довгих літ. І ось тут саме друга глибша причина, чому аж по сімох літах зареа-

[1]) Зіставлення, розбір і опрокинення поглядів книжки „Між ідеєю і формою“ дав проф. В. Заїкин в „Дзвонах“, чч. 7—8, 9. і 10. 1932.

ґував приспаний лібералізмом здоровий народній нерв моралі. Зареагував аж тоді, коли хвиля анархічних виступів і знікчемнілих неморальних засобів боротьби хлюпнула водою на людські голови, протверезила їх, розігнала ліберальний туман і змила дещо ліберальний намул, добуваючи звідти іскру Божу, коли врешті щораз більші впливи почала мати католицька преса й акція.

Ясне, що донцівський націоналізм, подібно як більшовизм, є тільки рідними дітьми лібералізму. Останній підготовляв у нас довгий час і ще підготовляє пригожий ґрунт для тих обох напрямків, що мають спільні основи етики й світогляду в лібералізмі. Поширення обох тих аморальних і безбожних напрямів та пізна реакція проти них значить, що поширений лібералізм тільки пригорнув і приняв своїх дітей на своє материнське лоно. Реакція проти них означає відродження і скріплення християнського й консервативного світогляду. Коли нині чуємо заклики в пресі „треба протиділати", то на першім місці треба поставити клич: „Треба вже раз скінчити з лібералізмом і релятивізмом пера і практики"!

Третьою причиною пізної реакції є з одної сторони звязання Донцовом добрих речей, взятих від укр. консерватизму, як осудження укр. пасивности, активність, чинність і т. п. із погубними ідеями і ширення їх під фірмою добра нації, а з другої сторони великий укр. демократизм і забіги о популярність. Деякі одиниці були свідомі погубности аморальности і релятивности етичних засад, та не мали відваги виступити публично зі своїми думками. Боялись, що молодь проголосить їх „малими патріотами", а то й „хрунями", що вони цілковито стратять свою популярність і при найближчих виборах їх лісти можуть провалитися. Бували випадки (і тепер ще бувають), що ті самі одиниці в приватній розмові осуджували багато фактів, а публично або мовчали, або говорили дуже двозначно, або говорили всупереч приватній розмові.

Не провідники провадили молодь і „маси", а навпаки провідники часто примінювались до голосів більших крикунів („тих, що їх всюди було чути") і за ними йшли. Цей брак цивільної відваги і задержання свого я, цей великий демократизм і забіги о популярність це теж одна з трагедій нашого громадянського життя. Лідер найбільшої укр. демокр. партії (есерівської) проф. Грушевський пише: „Ті, що йтимуть з народом, тільки до певної міри могтимуть ним кермувати, а часто він вестиме їх, а не вони його й заводитиме не туди навіть, куди вони хотіли б[1]). А на одному засіданні сказав представник однієї партії: „Наша партія, іноді проти розуму й волі — мусить іти за масами". — Та ще коби ті „маси" справді були свідомі того, про що річ йде, коби ще направду за правдивою більшістю народу, а то звичайно тон всему надавали „ті голосніші".

[1]) „Борітеся — поборете", ч. 1., стр. 17.

Щойно коли „хрунями“ почали проголошувати всіх, хто не був донцівським націоналістом, прихильником пайдократії, хто лиш не одобрив „кожної палиці і каміня безвусих“, коли про популярність у них вже й так не могло бути мови, щойно тоді явно й отверто деякі одиниці почали виявляти свою думку. Факт, що деякі політичні провідники мало що робили по своїй совісті й розумові — це третя причина, чому аж по сімох літах.

Але ми вернім назад до „Вістника“ і Донцова.

Ще про ідею „навахи“[1]).

Ідею „ножа і крови“ ширить Донцов не тільки в „Націоналізмі“, але і в „Літ. Н. В.“ і в теперішнім „Вістнику“. Читайте н. пр. „Гуцульську пімсту“ (ч. 4.). Там гуцули посварились за жінки. Петро Дмитра підступно запрошує до коршми, впиває його до нестями горівкою, а тоді давай його з пімсти ножакою. І ви читаєте: „Від крови Петро цілком ошалів. Волочив Дмитра до кута, де впав його ніж зі стола... Петро тримав його одною рукою, а другою мацав за ножем... Петро вхопив ніж і махнув... Трафив кума в плечі“ (стр. 261). Це оповідання має ще підзаголовок „Великоднє оповідання“, бо все те діється на Великдень, в часі того великого свята всепрощення. Але Донцов вам в той час під ніс ідею пімсти, яку він побіч інших подібних теж пропагує. Бо він великий противник всякого милосердя (гл. про це оповідання „Милосердя“, „Вістник“ ч. 1, яке ми обговорили в „Дзвонах“ ч. 3. стр. 142—143). Донцов Вам у відповідь напевно кине, що він так „за кардиналом Мерсіє“, або, що „Христос такі кличі „гукав“ (гл. „Націоналізм“ стр. 175)!!

Подібно ідею скритовбійства і звироднілого почуття чести бачимо і в оповіданню Жоржа Іманна „Мовчати“ (ч. 3). До вихованки доктора Дааста залицяється невилічимо венерично хорий його пацієнт Жак Дервіль і хочеться з нею женити. Доктор є в великім конфлікті, бо як чесний лікар не хоче зрадити своїй вихованці Мішелі тайни пацієнта, а з другої сторони як добрий опікун не може дати згоди на таке супружжя з огляду на щастя Мішелі. Врешті доктор Дааст розвязав конфлікт в той спосіб, що свому пацієнтові замість потрібного лікарства впускає під скіру отруї і молодий Жак в його кабінеті конає. — Тут маємо передовсім зразок тієї „льогіки абсурду“, що її Донцов ширить в нас від літ. Бо зрадити недугу Жака Мішелі це було би нечесне надужиття довіря пацієнта до лікаря, але надужити так нечесно те довіря, щоби його отруєю скрито вбити — то це чесне діло!! Побіч тієї „льогіки“ тут і та ідея скритовбійства як найкраща розвязка всяких конфліктів. Не думайте, що це випадково таке оповідання попало. Бо ще в „Літ. Н. В.“ (за січень 1927) в статті „Смерть кривавого премієра“ представлений померший премієр Югославії Пасіч як скритоубійник, котрого ніхто

[1]) „Наваха“ означає — як поясняє „Вістник“ стр. 243 — еспанський ніж, кинджал.

ніколи ніяким способом не міг позискати, ні наклонити до того, щоб не займався скритовбійством; стаття та кінчиться так: ...— „і ту ціль (побільшення вітчини і розвал Габсбурської монархії) уперто і консеквентно, ступаючи через окривавлені трупи королів, жертвуючи особистими симпатіями й антипатіями, — досягнув...[1]) Останній його чин був компльот у Сараєві (убиття австр. престолонаслідника і його жінки, П. Б.). Нехай станеться справедливість — як він її розумів, хоч би світ пропав, — ці слова міг би він вибрати собі за девізу, як і всі великі борці за національну ідею".

Отже кличем всіх борців за нац. ідею має бути передовсім якнайбільше число скритовбійств, а з оповідання „Мовчати" наша молодь довідається, що подібний клич повинна вона собі вибрати і в конфліктах приватного життя!! А як не скритовбійство, то самогубство як в „Милосердю" (ч. 1).

Ідею ножа ми бачимо в „Вістнику" вже і в любовних відносинах. На стр. 243. читаємо вірш:

„Ти пройшла і торкнула. Але стережись!
Кров не знає ні болю, ні страху:
Я у пазусі руку до муки стис,
Бо в руці, як вогонь — наваха. (Як пояснено там наваха=еспанський ніж—кинджал. П. Б.).

Значить, або люби мене, а як ні, то я тебе „навахою" !

Проти шостої і девятої...

Крім тих всіх „високих" ідей проявляється часто в віршах і белєтристиці „Вістника" велика змисловість та ідея вільної любови й супружої невірности. Донцов кидає клич „лише пристрасті твердо приковують нашу увагу до предмету нашого пожадання" (стр. 26); ніщо дивного, що між іншими і пристрастям сексуальним дає він в „Вістнику" волю й свободу.

Крім згаданого в попереднім числі накликування „під килим" є в „Вісн." ще кілька віршів, які коротко можна би схарактеризувати, як „Die Frau zwischen noch und schon" (Кармен 242/3, Козачок 323, Гріх 211).

А ось кілька зразків змисловости:

„...а відтак дійшовши до садку заплющив очі і з пожадливою приємністю думав про дотик її рамен, близкість того молодого і повного життя тіла!

Ним заволоділа жадоба! Справжнє опанування якимсь наблудом, що мучив Дааста від кількох місяців, якась тілесна жага і невсипущий жар незаспокоєної істоти, змішаний з брутальною пожадливістю, яка тягнула його до Мішелі... Продовж цілого проходу находився він під впливом Мішелі, її обнажених рамен, її відслоненої шиї і віддихав запахом її тіла, приодітого скупонькою одежиною літньої пори. Якжеж гарно пашіло це тіло... То було якби запах життя, дозрілого овоча, проникаючий аромат молодости з додатком, правда, чогось грубшого, того майже звірячого паху розтріпаного волосся,

[1]) Треба завважити, що це неправда, будьто Пасіч осягнув створення Великої Сербії скритовбійствами. На це зложився, як всім відомо, цілий ряд причин.

того запаморочення на вид помятої від обіймів одежі в тім милім неладі, який наступає по переситі... (стр. 176).

„В імя якої ідеї має він поносити таку жертву? (повздержливість, П. Б.). В імя моралі, якої непевність і облудність досвід життя так ясно виказує? О, ні! (стр. 177, підч. моє, П. Б.).

Це все так згадуваний вже жонатий Дааст у відношенню до своєї вихованки Мішелі.

А в „Марійці пастирці" (ч. 6) старий дід вівчар розповідає молодим, як то за його молодости з прогулькою на полонину прийшла молода панночка і:

„Пестити мене зачала: яке в мене мужеське лице, який строгий погляд, які гарні зуби, уста... Але, коли всі полягали, заснули.. — чую шелест перед нашою колибою. Схопився, вийшов, а там стоїть красна... Сорочка на ній довга, біла, волосся розпущене, ніжки як сніг білі.. Як побачила і пізнала мене, так і прискочила. Впилася в мої губи немов вампір який, обіймала, цілувала... Та не довго, бо і в мене збудилося життя, і я обняв її. Ніколи я більше в житті такої гарної ночі не мав, та й не буду мати. І не зажмурив я віч до рана... І дівкою була.

А дальше старий дід, на запит: Хіба то, діду, княгині захотять і простого? — дає молодим вівчарям таку науку:

— Ха-ха-ха, захотять?! А чому би ні? Це вже, діти, так на світі ведеться. Кожна жінка хоче чоловіка. Чи то пан, чи князь, чи хлоп, — аби був. Коли їй захочеться, бере того, що їй в дорозі. Та найбільше люблять чужого. Свій...? Той знехочеться їй. Чужий... то йо! Не мусить він бути ані гарний, ані так сильний, ані так ніжний, як її... аби лише чужий .. Це вже таке прокляття, діти.

— Кожна діду?

— Кожна діти. Чи там дівка, чи жона, чи стара баба — на це вони всі охочі.

— Жити і любити. На цеж їх Бог і сотворив. Щоб горіло в них життя і щоб вони вєдно з життям горіли. Спаляться? Попечуться? Хібаж вони тим творяться? Того й хотять. Горіти й згоріти. Попелом стати, але перед тим жити... (підч. моє, П. Б.).

...Всі вони однакові... дарма б їх замикати. Крізь дірку пропхається тай зрадить свого мужа (стр. 408).

На доказ правдивости тих слів представлено, як то Марійці пастирці „пішло то всьо (оповідання діда) на нерви, на жили, на кров" і вона в ночі вийшла з колиби, а вівчар Ворохта „...обняв і цілував, цілував, цілував... В лице, очі, в шию, уста, волосся. І помалу, помалу, без волі схилялися на землю у росяну траву перед колибою". І з кінцем літа повернулася Марійка до села „та вже не сама"!

В тій науці діда вівчаря — зразок сексуальної моралі „Вістника". „Горіти й згоріти. Попелом стати, але перед тим жити"... — це має бути девіза життя! Тут вам і такий самий погляд на жінки, як і в повісті Черняви. Подібними „науками діда вівчаря" переповнена і більшовицька белєтристика. Тому нас вельми дивує стаття Л. Луціва („Чи справжнє визволення") на сторінках „Вістника" (ч. 2), де нарікається на неморальну під сексуальним оглядом більшовицьку белєтристику. Свої нарікання треба зачати від „Вістника".

Апольоґію гріха маємо і в опов. „Безсмертні гріхи" та у віршику „Гріх" (ч. 3), в якім поетка всюди стрічає його і не може

здержатись, щоб „безкрила душа не випила відважно, як отруту, гріх“ (стр. 211, підч. моє).

Що більше, ми довідуємось з „Вістника“, що ота розбещеність це щось дуже гарне в чоловіці, за що його всі люблять. В опов. „Ірина“ (ч. 5) змальований її муж так: „Він був жахливий. Не тільки зраджував і занедбував свою жінку, яка тихо й лагідно скорилася своїй долі, але зраджував її без застанови“ (333). Раз він з жінкою Іриною посварився і рішив пробувати змінитися, але Ірина сама по роздумі його перепрошує і просить: „Перш усього не зміняйся... Ні! Те, за що тебе люблять, Даниле, це якраз твоя химерність, ота зухвалість, оця вдача розбещеної дитини... Це щось таке гарне в чоловіці, що просто силує уступати йому... Роспоряджай мною“... (334, підч. моє). Так кінчиться розвязка оповідання. Тут маєте найвиразнішу апольогію, а навіть апотеозу розбещености.

Цікавим в белєтристиці „Вісника“ і те, що активними в любові являються все жінки, а не мущини.

У „Вістнику“ читач дуже виразно вичуває те московське Распутинське „треба грішити, щоби каятися, бо покаяніє угодне Богові“ — одначе з тією ріжницею, що у Донцова каятися взагалі не треба, тільки грішити, бо гріх робить нас „дужими, потужними та здібними до боротьби“.

„Пасмиста гієна“.

У тій статті (ч. 6) хотів Донцов змалювати людей, що мають відвагу виступати проти нього та його ідеольоґії. Одначе в дійсності змалював тип, що відповідає його світоглядові. Берім на увагу прикмети „пасмистих гієн“, а рівночасно розгорнім „Націоналізм“ Донцова, або приглядаймося вчинкам визнавців його ідеольоґії.

> „У нас інакше. У нас лірик нпр. є не тільки ліриком, але — й шефом партії або директором банку; критик — не тільки критик, а в межичасі... політик.. Політик в нагороду за пильність конче хоче бути кооператором“ і т. д. (Віст. 459).

А з „Націоналізмі“ стоїть: „Сей закон експанзії, мимо його численних противників, існував, існує та існуватиме мабуть ще дуже довго. Ось що про нього сказав Спенсер: „Одна суспільна правда варта того, щоби про неї особливо згадати: правда, що організми стало вдираються один в сферу існовання другого. Стремління... властиве всім родам організмів і виявляється в них всілякими способами... Стремління, властиве кожному виду — увірватися в чужу сферу, до іншого способу життя, до іншого середовища“ (стр. 169, підч. в ориг.), яке очевидно Донцов незвичайно там хвалить і пропаґує. „В світі природних зявищ спостерігає фільософ, як „тверде стремить... стати рідким, рідке — ґазом..., жадне тіло не є без стремління... без жадоби... Сей рух якраз є суттю життя в світі природи“... (162 стр.).

„Гієни є страшні обжори. Коли допадуться до жиру, навіть палицями тяжко їх відігнати від смачного кусника. Зїдають все до решти. Коли зїдять мало — хочуть більше, коли багато — хочуть ще“ (В. 460).

А в „Націоналізмі“:.. „Мудрість тих, для яких „ненаситченість... природної жаги“, що ніколи не досягає „останнього спокою задоволення“ — не є прокляття (як для франківських „Каменярів“), лише найвище щастя, яке Шпенглєр уважав за основну прикмету „фавстівської людини“ (166. стр., підч. моє). — „На думку Гобса „ніколи не можна собі забезпечити влади і засобів доброго життя (підч. моє), що мається в дану хвилину, — без стремління здобути їх ще більше“ (підч. в ориг.). „Здобути ще більше!“ Ось гола формула тої волі, яка в менше виразнім виді визирає і в насолоді риском і в героїзмі“ (168. стр.) „Що поможуть мені в боротьбі міцні мязи, острі змисли, здоровий розум, коли я не чую в собі потягу використати їх до мого збереження, коли погляд на поживу (підч. моє), усвідомлення небезпеки лишає мене байдужим, не викликуючи ніякої акції?“ (163 стр.) „Пожадання є самоціллю“ (168).

„Гієни вештаються малими зграями і стрясають повітря пронизливим вереском“ (В. 461).

„Гієни ходять зграями і виють. Ледви залунає один такий крик, як на нього відгукнуться зараз інші гієни“ (В. 463).

Перекиньмо в „Нац.“ три картки взад: „Новонароджена дитина бурливо рухається, казиться і кричить: вона страшенно хоче, хоч щей не знає, чого вона хоче“. Новонароджене кричить (підч. в ориг.)... Се власне був той крик волі, ірраціональної, безмотивної і безцільної, той перший крик новонародженого, який для римського права був конечною передумовою заістніння особи... Се стремління абстрактне, ірраціональне щастя в собі. В нім людське щастя (підч. моє) і лише в нім, в сім переході від бажання до його задоволення, а від нього до нового бажання“ (160 стр.).

Тут треба також пригадати той вереск „громадно“ і виття з приводу свята У. М. Х. і Франка.

„Гієна має незнищимий потяг кусати, вона кусає без жадної причини, часом навіть свого опікуна“. (В. 462, підч. в ориг.)

„І все як на долоні. Що тут дошукуватися причин? Кусає без причини! Така вже гієнська вдача і баста.“ (В. 462).

На ту „безпричинність“ вчинків в „Націоналізмі“ цитатів аж роїться. Пустіть, хай сама книжка втвориться: „Головним мотором наших вчинків є власне бажання, афекти, пристрасті, за якими в хвості йдуть мотиви (підч. моє)... Головним двигуном поступків є „сліпа діяльність“ (підч. моє). „Те власне, що каже якійсь причині ділати, є природна сила, і яко така безпричинна (підч. моє), себто лежить цілковито поза ланцюгом причин, є безмотивна (підч. моє). Мотиви зявляються потім... Чин був з початку, не думка. (161) Сей рух якраз є суттю життя в світі природи, так само як в світі людських ділань, але не причини і мотиви (162, підч. моє). Тальон

оповідає приклад, коли се „безмотивне ні“ ділало не тільки без мотивів, але й проти них, проти здобутих розумом „переконань“ (166—7)... Се чисте ago quia absurdum. (п. м.)... Се чудовий еґоїзм почуття сили (puissance), джерело найбільшої насолоди... взнесла здібність творця“ (167)... чин для чину „без мети“, щоб „гнатися на безвість“ (159).

Таких цитатів на „безпричинність і безмотивність“ ділання можна навести ще багато. А коли взяти на увагу в тім цитаті про гієни „потяг кусати“ „то в „Нац.“ читаємо: „В кожній первісній суспільності, щоби жити, треба вміти кусати (173,)... кожне в природі тільки те посідає, що видерло другому (174, п. м.) і т. д.

„Вони нападають лише на самітних мандрівників, на знеможених людей, на звірів, які не здолають належно боронитися, на хворих і сплячих“ (В. 465).

„Отуманені моральним наркозом (! П. Б.) говорять в нас про право одиниці боротися; в цім самім значінню можна говорити й про його право нападати: бо обидва конечні для всього (підч. ориг.), що живе: зачіпний і оборонний еґоїзм не є річи вибуру або „свобідної волі“, лише фатальністю самого життя... Напад і оборона, афірмація свого і неґація чужого... Гюйо підкреслював, що нема ріжниці між нападом і обороною („Нац.“ 174., підч. в ориг.; отже коли гієни нападають, то тільки боронять себе! П. Б.)... В людській громаді так само як деінде, панує „та сама бездушна боротьба, те саме самолюбство, те саме пожертвовання слабого на річ сильного (підч. моє)... „Те, що називається пережиттям (в борні за існування)... має передумовою знищення (інших). В процесі випихання — пережиття здібного значить упадок нездібного, добір сильного — значить зруйнування слабого“ (170, підч. моє).

В додатку отворім „Наш Клич“ ч. 13., редагований визнавцями ідеольогії Донцова і там в звязку з важкою недугою одного редактора, що тепер безборонний лежить і бореться зі смертю, прочитаємо таке: „Яка шкода, що в його „клані“ не має „амбітних лицарів“, що „томагавком“ зробили би йому прислугу“. Врешті пригадаймо собі, як то один безвусий визнавець донцівської аморальности гримнув на святі Франка каменем в обличчя безборонну молоду дівчину, та що взагалі оті безвусі вістря своєї боротьби спрямовують майже виключно проти свойого громадянства і своїх безборонних товариств (на збори яких приходять „громадно“) — то будемо мати те „вони нападають лише на самітних... на знеможених людей... на хворих і сплячих“.

„Або буває таке: виламуються деякі анархістичні політики з-під загально-клікарської дисципліни і не йдуть до гурту. Стрясають повітря опозиційним ревом і навіть памфлєти на авторитети виписують. Поводяться як розюшений бик на арені, верещать, мов павіян, якому крокодиль хвіст прищемив“ (В. 461)

Ми відразу бачимо, до кого ті слова мов спеціяльно прикраяні. Нам відомо, хто перейшов щось пять партій і в кожній „стрясав повітря опозиційним ревом“, нам відомо, кого за опозицію Винниченко мусів назвати „заржавілим цвяхом“ і „нахабним фразером“, нам відомо, хто працював на посаді у гетьманців, а опісля написав на них пашквіль. Ми видимо, хто пише памфлєт на ціле українське громадянство, на всі його угруповання, хто верещав і верещить мов павіян... Нам відомо, хто надто великий індивідуаліст, щоб взагалі працювати в якійнебудь організації і комунебудь підчинитися [1]). А крім того загляньмо ще до „Націоналізму“: „Звідси випливає величезне значіння негативного моменту (опозиції, П. Б.) кожної ідеї, так зарозуміло осуджуваного в нас всіми філістрами від провансальства. Гегель казав, що ніяка афірмація неможлива без негації (п. м.)... Воля була для нього (для Ніцше) universalia ante rem, що могла стати universalia in re (дійсністю) тільки через негацію... (174, п. ор.)... Ідеал осягається лиш тим, що йдеться не дорогою погодження, лише контрапунктовання (п. ор.) і тим осягається, що існуючі односторонності... входять в новий ритм... В тім є „глибоке оправдання всякої односторонности аж до найабсурднійшої, найбільш засліпленої ворожости“ (175, п. м.). В тім контрапунктованні і подібнім находять оправдання і треба уважати за „додатні риси польських культиваторів їх жадність захоплення чужого майна, зухвалість сили і талановитість в справах домового розбою“ (156 стр., п. моє) і „апотеоз волі, що руйнує і будує світи, апотеоз чину для чину, хоч би се був огонь, землетрус чи страшний суд, хоч би він окупався слезами і кровю міліонів“ (157 стр., підч. моє).

(Знавцеві ідеольоґії Донцова дивно стає, коли читає в „Вістнику“ закиди більшовицькому диктаторові („Ave dictator“, ч. 6) за його насильство, терор, за те, що він „хоче окупити свою владу божевіллям і кровю міліонів людей“. — Та ж це прикмети, якими повинен відзначатися по думці Донцова кожний великий чоловік, кожний борець за ідею; інакше був би провансальцем!!)

> „Ви їм арґументи, ви їм про їх громадську діяльність — а вони вам, що ваша бабця була відьмою! Ви доказами... ви про суть, а вони...“ (В. 462).

Ви йому про ідею самогубства і звироднілого почуття чести в опов. „Милосердє“ („Дзв.“ с. р. 143), ви йому доказами, а він вам про письменницький талант Ісаїва („Віст.“ 466). Ви про моральність і злочини серед простолюддя („Дзв.“ 1932, 414), ви про суть, а він вам про „цьоцю Кльоцю“ („Віст.“ 223). Ви йому на

---

[1]) І в „Пасмистій гієні“ виступає Донцов проти колективного і громадського життя; він за „одинцем“ (464 стр.). З того приводу, як довідуюся, хоче забрати голос в найближчім числі і „Кооперативна Республика“, якої обовязком є стояти на сторожі кооперативного життя.

кожній сторінці про погубність ягайлонської ідеї (В. Кучабс.: Укр. і Поль.), а він вам навпаки, що ви „консерва і консервуєте ягайлонську ідею“ (В. 227). Ви йому ужийте в стисло науковім журналі для чужинців побіч назви Україна в скобках і назви Южна Русь у відношенню до XI. віку, що робить і проф. М. Грушевський, а він вам, що ви „запобігаєте ласки Росіян“ (В. 471-2). Ви йому взагалі щонебудь, а він вам сфалшує цитат і каже, що ви навпаки (про фалшовання гл. нижче) і т. д.

Вистарчить і цього, щоб знати, де „пасмисті гієни“ і де їх ідеольог. Чудуєшся, чого він хоче. Таж „гієни“ все, як в його рецепті... І здвигаєш раменами... А нагадаєш собі те „верещить, мов павіян, якому крокодиль хвіст прищемив“, нагадаєш собі „ago quia absurdum“, „контрапунктовання“, „чин для чину, хоч би огонь, землетрус...“ — і тоді стає тобі все ясне як на долоні...

„Аристократизм“ і „культура“ Донцова.

Хижацькі методи свого світогляду впроваджує Донцов і в публіцистику. За найліпший засіб полєміки зі своїм противником уважає він фалшовання цитатів. Зразком способу полєміки Донцова є його „Колтунський консерватизм“ (ч. 3). Тут все як в схемі, висказаній Липинським про його писання. На початку статті розріжнює він добрий і злий консерватизм. Це розріжнення бере він очевидно від Липинського („Листи...“ лист 35, головно стр. 399 і сл.) і від В. Кучабського („Україна і Польща“, гл. спеціяльний уступ в змісті „Консерватизм і опортунізм“, ст. 208—214). Взявши від них це розріжнення, давай обкидати їх болотом. Але, щоб це можна зробити, треба наперід сфалшувати цитати з їх творів. І робить це ось як:

1. В. Кучабський в статті „Без керми і вітрил“ („Мета“ ч. 7. с. р.) виводить, що, коли перемруть рештки теперішнього старшого покоління *„і на місце цих представників народу дірветься „до проводу“ нині ще молодий, інтелєктуально нижче від старшого покоління стоячий, морально менше від нього відпорний елємент, — в українському національному життю наступить таке остаточне духове запустіння і такий орґанізаційний занепад, що на цих румовищах і руїнах національної думки і орґанізації розростеться всевладно більшовизм. А розростеться в силу того, що* він буде одинокою живою, не позбавленою глузду політичною ідеєю, яка ще нашому народові *серед цього загального запустіння* остане“. І *„ще десять літ такого „розвитку Нації“ — а більшовизм стане в очах загалу народу нашого, нині ріжними шарлятанами обманюваного,* одиноким спасенням *перед такою „нацією“, яка нині на наших живих очах повстає!“*

З того цитату кожному аж надто ясно, що Кучабський побоюється, щоб на руїнах, які нині творить Донцов, не розрісся більшовизм; побоюється і хоче тому запобігти. А у Донцова ви

почуєте щось якраз навпаки. Донцов пише (протріть очі, бо може не повірите):

„Особливо ж нам випоминає християнська „Мета“ дискредитацію більшовизму з нашого боку, бо (слухайте!) незабаром „він буде одинокою живою, не позбавленою глузду політичною ідеєю, яка ще нашому народові остане“, навіть „одиноким спасенням“ (Віст. 223).

Та ще й додає: „Хто знає, чи не перепорхнуть вони колись до червоних, щоби в них шукати спасенія“ (228).

Так уміє Донцов вирвати кілька слів з цитату, опустити в очерку умовнім передник і дати тільки зі слідника кілька слів (у наведенім мною цитаті непідчеркнених), підправити їх своїм сосом і подати як легкостравну отрую своїм безкритичним читачам [1]).

2. За цим грубим фалшом іде другий. Кучабський пише (Укр. і Поль., стр. 202): „Ті українські люди — як ось бл. п. В. Липинський ...здають собі якнайвиразніше справу з безплодности „латинщення України“... люди, які саме в наслідок цього, що їхня психіка належить до окцідентального типу, мають змисл для органічного росту життя і тому, беручи участь в українському життю і здаючи собі справу з того, **наскільки** воно східне в самих своїх органічних заложеннях, не можуть у своїй творчості нехтувати східніми первнями отого українського життя“.

А у Донцова прочитаєте: „З ним (донцівс. націоналізмом, П. Б.) і треба боротися, а з російським Сходом — зовсім навпаки (будьто Кучабс. так говорить, П. Б.). Всупереч до Кюстінів, колтунський консерватизм цей схід російський дуже любить... Бо ми самі є Схід, бо українське життя є „східне в самих своїх органічних заложеннях“ (Укр. і П., ст. 202).

Коли там говорилося „наскільки воно східне“, тут, що воно „цілком східне“ та ще й яким сосом підділляте: „дуже любить“, „не треба боротися з російс. Сходом“, а на стр. 227.: „Вони консервують „руський Схід“ як програму — maximum“ і т. д.

3. За другим грубим фалшом іде третий: Кучабський в „Укр. і Польщі“, де тільки говорить польському консерватистові про ягайлонську ідею, все вказує на її погубність і шкідливість. Між іншим н. пр. пише, що польські консерватисти повинні сказати собі так: „Наша отже річ не займатися тепер нездійснимими, нинішним світово-історичним конечностям не відповідаючими і тому фантастичними мріями про повторення нашої ягайлонської історичної місії під видом територіяльної реставрації Ягайлонської держави, бо ці мрії тільки шкодять нам самим“... (21. стр., підч. моє, П. Б.).

А у Донцова ви прочитаєте: „Вони (Кучабський і одно-

[1]) Сфалшований цей цитат і інші безкритично і без провірки повтаряли опісля визнавці ідеольогії Донцова („Студ. Шлях“ ч. 4—5. 1933. стр , 114 і „Наш, Клич“ з 2. IV. с. р.) та воювали ними на всі боки проти укр. католицизму, консерватизму і т. д.

думці) консервують — „руський Схід“ як програму maximum, часом заступаючи його „ягайлонською ідеєю“ (Віст. 227).

Крім тих 3-ох грубих фалшів, найдете там ще о много більше. Але не маю місця й часу над ними розводитися. Натомість вкажу на ще один „чесний“ засіб полєміки ідеольога „гієн“:

Коли консерватизм серед окруження П. Скоропадського зачав вироджуватися в „Скоропадщину“ і „реалізм“, коли почав робитися „колтунським“, то В. Липинський разом з В. Кучабським і іншими однодумцями остро виступив проти того і до нині однодумці В. Липинського тому протиставляються. Донцові це дуже добре відомо, але він навмисне змішує все разом, проти Кучабського наводить цитати, як такі, що їх Кучабс. визнає, з письм Монтрезора, брошури „Ідея та дійсність“, „Хлібороб. Шляху“, „Н. Зорі“, яким Кучабський з однодумцями від давна протиставиться, все те змішує разом, далі фалшуючи і ту мішанину, а замісивши в той спосіб болото, давай кидати ним здоровому укр. консерватизмові в очі. Потім слідує чимало похвал для себе, вказання на „АВС“ й інші журнали, що його хвалять, дальше докинення кілька фраз як, „цьоця Кльоця“, „консерви“ і стаття готова.

Ось вам зразок аморальної карикатурної полєміки Донцова.

Аж жаль стає нам Донцова на вид, як він в браку річевих протидоказів для оборони мусить аж фалшувати цитати, змішувати ріжні ідеольогічні угруповання, сам себе хвалити, писати памфлєти на громадянство і просити, щоб йому принаймні признали ерудицію (227 стр.). „Колтунс. консерватизм“ і „Пасмиста гієна“ це метушливе вовтузення щупака, що його опоясує тісна сіть арґументів, це, хоч на позір боєві і зачіпні визови, в суті речі квиління, сумерк звізди...

Донцов говорить про „донос“... Донцов може бути в тій справі цілком спокійний. Хто знає Донцова, підозрівати його про щось подібне ніколи не стане. Липинський ще в 1925 р. написав: „Хіба хочуть вони (такі як Донцов, П. Б.) підпорядкувати себе одному проводові, без якого держави здобути неможливо? По власному вислову Мітьки, писати може він тільки в такім часописі, в якім в і н с а м редактором. Вони не здатні сполучитись в одну завойовницьку дисципліновану громаду. Вони... жерують тільки поодинці, обливаючи своїм смородом все, що на обрію свого жеровиська побачуть (Липинський „Пасмистої гієни“ не читав, а таке написав, П. Б.) . Сьогодні Мітька наприклад ще націоналіст. Допустім, що сьогодні же появляється поважна націоналістична організація, яка каже: ходи, Мітька, працюй як дисциплінований член разом з нами. Мітька напевно відповість: Націоналізм це найбільша провансальська глупота; в моїй голові зародилась сьогодні не націоналістична, а правдива Україна!“ (Листи... XXIII стр.).

Але я вертаю ще до фалшовань. Доказані вище не одинокі. Фалшовання виказано йому вже не раз в „Хліб. Україні“ і „Старій Україні“. Для приміру наведу ще бодай один з давніших.

Донцов у ст. „Тарговіца чи Полтава“ („Літерат.-Наук. Вістник“, 1925, X, 161) полемізує з В. Липинським:

...Зрештою вони (хлібороби-державники) й самі своєї назви не цураються. Читаємо в останній книзі „Хл. Укр.“: „Правнодержавним актом, на якому спочивало все реальне державне існування української нації в останній довгій добі її історії на Вел. Україні, була Переяславська Умова, та її пізніший відгомін на Правобережжі — Конфедерація Тарговицька. Се єсть наша національно-державна... ідеольогія“ („Хл. Укр.“ V, 312).

Так цитує Донцов, а в дійсності В. Липинський у ст. Покликання „Варягів“, чи організація хліборобів („Хліб. Україна“, V, 312) написав таке:

„Правнодержавним актом, на якому спочивало все реальне державне існування української нації в останній довгій добі її історії на Великій Україні, була Переяславська Умова, та її пізніший відгомін на Правобережжі Конфедерація Торговицька. Це єсть наша національно-державна (тобто з України вийшовша і самими мешканцями України сотворена) ідеольогія, яка здійснилась, зреалізувалась“...

„...Мабуть краще, ніж найзапекліші наші інтелігентські москвофоби розумію, що обидва ці акти були проявом нашого споконвічного каліцтва: нашої хвороби недержавности... *Переясл. Умова і Конф. Торговицька* **це не ідеал** *нашої консервативної політики державно-національної, до якого вона повинна прямувати, а факт здійснений, — з якого вона повинна виходити.* Це факт, від якого вона повинна *починати свій рух вперед,* свій поступ, **до якнайбільшої повноти і незалежности власнодержавного** — реального, а не літературно-національного, **українського життя**“.

Хоч як *виразно* Липинський зазначив і застерігся, що ті два історичні факти **не є** ідеольогією укр. хліборобів, то все ж це зовсім не стояло на перешкоді Донцові так „цітувати“, щоб вийшло *навпаки,* що є тією ідеольогією[1]).

Щоб не забирати більше місця тією „культурою окціденту“, цікавих відішлемо до „Дзвонів“ ч. 4. 1932, стр. 298—301., де обговорена ще одна подібна „квітка“.

Чудуєшся тим „аристократизмом“ і „культурою духа“ Донцова, тим „стилем окціденталього крою“. Дивуєшся..., але коли згадаєш „контрапунктовання“, коли прочитаєш в „Націоналізмі“, що навіть Куліш „підкреслює як додатні риси польських культиваторів їх жадність захоплення чужого майна, зухвалість сили і талановитість в справах домового розбою“ (156 стр.) — стає тобі все ясне як сонце. Одно тільки лишається неясним: Як то сталось, щоДонцов на становищі редактора найповажнішого укр. журналу репрезентував через 10 літ укр. літературу, науку і культуру?

[1]) На це сфалшовання вказав пораз перший І. Кревецький в „Політиці“, ч. 3,1925, 54 ст.

Рецензії.

Роман Купчинський. **Заметіль III. У зворах Бескиду.** Повість зі стрілецького життя. Видавнича Кооператива „Червона Калина“. Львів, 1933. Стор. 176, 16°.

Видавництво „Червона Калина“ це єдине у нас світське видавництво, що розвиває дуже інтенсивну діяльність і має вже визначні заслуги перед українською літературою й наукою завдяки виданим десяткам вельми корисних, цінних і цікавих книжок з ділянки мемуаристики, історії, історичної повісти і т. д. Зокрема на особливу увагу серед видань „Червоної Калини“ заслуговують повісті з воєнних часів, що оживлюють наше аж надто вже сіре й безбарвне літературне життя. Нова книжка Купчинського це одна з найкращих „воєнних“ повістей, виданих „Червоною Калиною“.

Ця книжка це направду ясний промінь серед нашої літературної „темної ночи“. Незвичайно яскраво з великим захопленням, з глибоко розвиненим естетичним почуттям міри змальовує письменник образи з воєнного життя першої чети першої сотні Укр. Січових Стрільців в осінні місяці 1914 р. Читач переживає разом з героями повісти Укр. Січовими Стрільцями їх життя під кулями й шрапнелями у зворах Бескиду, їх пригоди, радощі й смуток їх гарячі патріотичні мрії. Разом з героями здригається від жаху при вістках про нелюдське мордування ні в чому неповинних українських селян мадярами. Жахлива розпука охоплює читача, коли він, немов живого бачить перед собою нещасного старенького дідуся селянина Федорія, якого збираються вішати ні за що мадярські жовніри, і вельми радіє читач разом зі стрільцем Зваричем і начальником обозної частини (колишнім директором театру зі Львова) Сірецьким, коли їм удається врятувати дідусеві життя. А скільки ж таких дідусів і молодих загинуло! Але естетичне почуття здержує автора від безпосереднього змальовування страшних трагічних сцен. То знову радіє читач враз зі Стрільцями, коли одержують вони несподівано „любистки“ й листи від незнаних українських панночок, листи до „коханих Стрільчиків“; і весело сміється, коли Зварич кільканадцять разів перечитував лист від коханої Наталки, викликуючи веселі жарти й дотепи товаришів.

Взагалі веселий, щирий український гумор раз-у-раз бренить у повісті, переплітаючись то з сумними, то з урочистими образами. Знаменито нпр. змальовує автор в одночас сумну і веселу сценку з десятьлітнім хлопчиком сиротою Івасем, якого загубила вуйна й якого знайшли тай забрали зі собою Стрільці. Це невеличка, але дуже зворушлива сценка, така собі звичайна часта підчас війни, але правдиво по мистецьки змальована. Або знов інша сцена: Зварич ховається від москалів під мостом; тут переплітаються й щиро веселі риси, й патріотичні настрої, й сумні мотиви.

Блищить яскравими перлинами прославлений український гумор у повісті Купчинського. Даремно нарікає дехто на заник гумору в нашім письменстві. Ніколи не вмре гумор серед тієї нації, з якої вийшли Котляревський, Артимовський, Квітка, Гоголь, Стороженко, Олексій Толстой, Жемчужникові (автори сатир, знаних під псевдонімом Кузьми Пруткова), Чехов та низка інших славних сатириків і гумористів, що стали окрасою нашої й російської літератури. Повість Купчинського один з найліпших тому доказів.

Сюжет повісти не відзначається особливою складністю. Автор лише просто й живо розповідає про воєнне життя Стрільців. Не згірше від Ремарка, але без ремарківської антимілітаристичної тенденції й мінорности. В ремарківському дусі не міг писати автор— Січовий Стрілець, український патріот, що низку років у рядах Стрільців воював з надією і мрією про визволення Батьківщини.

Тому не вважаючи на нескладність сюжету, гама настроїв і образів у Купчинського незрівняно багатша й ріжноманітніша, ніж у Ремарка.

Знаменитий гуморист і добрий лірик, Купчинський не менше відзначається і як гарний епік. Уже в двох попередніх частинах свого повістевого циклю „Заметіль" виявив він свої неабиякі епічні здібності; але щойно з появою „У зворах Бескиду" бачимо, що в особі Купчинського має сучасна наша література одного з найбільших епічних письменників. Купчинський уже далеко переріс деякі наші прославлені знаменитості, що заповнюють свої повісті сентиментальною лірикою або штучними ефектами. У Купчинського немає й сліду неприємної солодкавої сентиментальности деяких наших славлених повістярів. Помірковано користується автор і ліричними мотивами, даючи ліриці (ліричній прозі) тільки підрядне місце поетичного доповнення епічних образів своєї повісти, а рівночасно він незвичайно живо й яскраво малює характери своїх героїв. Немов живі перед вами стоять Зварич, вуйко Леонтинський, дід Федорій, Івась... Лише хвилево зявляється, але ж як живо змальований незабутній Цяпка, напів легендарний герой, що навіки залишиться у памяті своїх товаришів, а може й їх переживе в переказах, в легенді. Хвилево теж проходить незвичайно яскраво й живо очеркнений дещо смішний, а зрештою досить симпатичний Стрілець де Новина, що не в міру чваниться своїм шляхетством. Це не манекіни, але цілком живі люди з ріжними характерами.

Описовий матеріял у повісті Купчинського зведений до мінімум. Купчинський не піддався спокусі описування природи, побуту Стрільців і т. п., що дуже шкодить багатьом історичним і „воєнним" повістям. У Купчинського натомість панує в цілій повісті дія, що досягає нераз сильного напруження. Тому вся повість читається з неослабаючим інтересом. Найбільшого напруження досягає дія в тій частині повісти, де автор змальовує доручення Зваричем наказу на передовій позиції під шаленим об-

стрілом. Тут з особливою силою відбивається визначний повістярський талант Купчинського.

На окрему увагу заслуговує сцена „з життя природи": лови вовків на оленя. Сценка невеличка, але яскрава й мальовнича. Такої сценки не повстидався б помістити в своїм творі й сам Лондон.

Годі перелічувати гарні й позитивні образи й риси повісти Купчинського. Досить буде сказати, що й в окремих частинах і в цілому повість вельми цікава, гарна, мальовнича.

Чи є в ній які хиби або недостачі? Ми їх не зауважили.

Можливо, що який-небудь „критик" схоче причепитися до якогось окремого уступу або виразу. Але ми гадаємо, що у справді гарнім творі дрібні недотягнення цілковито зникають в загальнім-сильнім гарнім враженні від твору.

Вкінці вважаємо необхідним зазначити, що новий твір Купчинського має не тільки велику літературну вартість, але й історичне значіння. Для майбутнього історика доби великої війни „Заметіль" служитиме цінним матеріялом, особливо до пізнання психольогії й умовин воєнного життя Січового Стрілецтва. І тому вітаю з великою радістю цей твір Купчинського не тільки як історик літератури, бачучи в нім один з найкращих творів нашого найновішого письменства, але й як історик, знаходячи в нім яскраву і правдиву відбитку недавної історичної минувшини.

В. Заїкин.

Омелян О. Попович. **Відродження Буковини.** Спомини. Видавництво „Червона Калина". Львів, 1933. Стр. 120, 16°

Історія Буковини й давніша й новіша, так само зрештою, як і інших українських окраїн, дуже мало в нас розроблена й дуже мало знана. Тому особливу подяку слід висловити визначному буковинському діячеві О. Поповичеві і „Червоній Калині" за видання цієї книжочки, що охоплює новішу історію Буковини від 1860-их років до окупації Буковини румунами. Автор книжки, заслужений буковинський громадський діяч і педагог, посол до австрійського парляменту й колишнього буковинського сойму, один з головних провідників українського національного, культурного й економічного відродження Буковини, представляє докладний образ її пробудження за пятьдесятьліття 1870—1920 рр. Це перший й до нині єдиний огляд історії Буковини в новіших часах. Щоправда кілька років тому появився коротенький нарис про Буковину проф. Мирона Кордуби, але він торкається тільки воєнно-революційної доби, а до того ж — як виказує О. Попович — відзначається тенденційністю й, мягко кажучи, неточністю (О. Попович робить проф. Кордубі тяжкі закиди). Книжка О. Поповича в піднаголовку має назву споминів, але особисті спомини зустрічаємо в нім лише на самім початку книжки та ще в двох — трьох місцях; здебільшого ж подає автор відомості з історії Буковини в обєктивно-історичній формі, й тому цю книжку можна зачислити радше до історичних праць, ніж до споминів. В кожнім разі, ця книжка

становить вельми цінний вклад в літературу новішої історії України.

Автор освітлює в книжці зарівно політичну, церковну, культурну, а почасті й господарчу історію; шкільництву й церковним справам присвячує автор спеціяльні особливо цінні розділи. Взагалі, не вважаючи на розмірно невеликий обсєм книжки, історичного матеріялу в ній дуже багато; і що особливо важне, з матеріялу цього читач має можливість скласти досить яскравий образ недавнього минулого Буковини.

Як виказує О. Попович, Буковина довгий час була найбільше занедбаною та найтемнішою (поруч з Закарпаттям) закутиною української землі. До цього причинилося очевидно найбільше панування мало культурних румунів. Прилучення Буковини до Австрї в 1775 р. не тільки не поліпшило економічного й культурного стану української людности Буковини, а навпаки сильно сприяло зубожінню селянства, суспільно політичній деморалізації, упадкові культури, румунізації значної частини української інтелігенції й селянства й т. п. Австрія по прилученні Буковини віддала її на поталу румунам. Що правда, часом роблено спроби насадження німецької культури на Буковині, та річ ясна, що Anschluss українців до німецької культури був неможливий, бо німецька культура занадто далека й чужа українцям. В результаті окремі одиниці цілковито германізувалися, а серед загалу української людности Буковини тільки ще більше понижувався культурний рівень. Заснування німецького університету в Чернівцях в столітню річницю прилучення Буковини до Австрії не принесло спершу теж майже ніякої користи буковинським українцям. Це була зовсім стороння й чужа культурна інституція. Навіть і пізніше, коли в нім заведено трохи й українських викладів і коли в нім розвинув свою науково-педагогічну діяльність відомий український учений проф. Ст. Смаль-Стоцький, не відігравав цей університет такої національно-культурної ролі як на Вел. Україні харківський та київський університет, або навіть у Галичині львівський.

На якім жахливо низькім національнім та культурнім рівні стояла навіть українська інтелігенція на Буковині сливе аж до кінця XIX в., свідчать такі дивовижні факти як нпр. відповідь української учительки інспекторові, що *Шевченко* (в шкільній читанці) означає *малий швець*.

Літературна діяльність О. Ю. Федьковича за його життя не знаходила на Буковині майже ніякого відгомону; загалові твори Федьковича були дуже мало знані. Дещо більше були відомі пісні другого буковинського поета й композитора О. Воробкевича. Взагалі ж навіть і пізніше на Буковині менше знали буковинсько-українських письменників, ніж поза її межами.

Деякі познаки культурного пробудження серед буковинських українців виявилися в 1870-их рр., але спершу цей культурний рух був дуже млявий та поверховний і виявлявся в т. зв. „старо русинських“ формах; так нпр. „Руська Бесіда“, заснована

в 1869 р., була спершу „старо русинським“ касиновим товариством, подібно як і інші нечисленні організації буковинських українців. Та по кільканадцяти роках, під впливом культурного життя Галичини, наддніпрянсько-української літератури, що поширювалася теж за посередництвом Галичини, культурний рух на Буковині почав сильно зростати. В 1885 р. повстала укр. газета „Буковина“, що довго аж до 1918 р. була головним виразником укр. громадянського, політичного й культурного життя на Буковині. Рівночасно „Руська Бесіда“ була перетворена, на взір галицької „Просвіти“, в національно-українське культурно-просвітне товариство з численними філіями, Слідом за тим засновано на галицький взір ріжні інші тофариства й союзи — учительський, студентський, жіночий, потім союз Січей, ріжні кооперативні й кредитові установи і т. д. З часом появилися укр. посли від Буковини в парляменті на соймі, хоч і в дуже малім числі. Взагалі з початком XX ст. український рух на Буковині набрав інтенсивних форм. Багато сприяла цьому й зміна австр. політики. Буковинські українці поволі визволилися від румунського панування. Особливо важною була реформа буков. сойму 1911 р., яка давала правно-політичну рівновагу націй на Буковині.

Особливо багато зробили для укр. тамошнього відродження Тимінський (один з піонірів буков. укр. нац. відродження, що одначе скінчив дуже погано, перейшовши в ворожий табор), Є. Пігуляк, О. Попович, (автор книги), Ст. Смаль-Стоцький (якому впрочім автор робить деякі закиди) і вкінці найвизначніший буков. укр. діяч Василько.

На передодні війни Буковина під національним оглядом досягла вже досить значних успіхів; культурний рівень теж значно піднісся; тільки в нац. кооперат. та кредит. установах виявилася криза. Війна, розуміється, нанесла удар нац. життю Буковини. Та по війні, з розпадом Австрії буков. українці опанували були Буковину. Але, не маючи допомоги з інш. укр. земель, маленька укр. Буковина не могла встоятися перед сильним румунським напором, — і буковин. українці опинилися в дуже тяжкім ярмі. Автор докладно вияснює хід подій в воєнній та революц. добі.

Можливо, що в оцінці деяких фактів автор вносить дещо субєктивного елєменту (але без того неможлива взагалі історія), та в кожнім разі його праця робить враження обєктивної й вельми поважної. Без неї не зможе обійтися ніхто, що бажає пізнати історію всіх укр. земель ост. чверти XIX. й поч. XX. в., а тим більше історик України цієї доби. На жаль у нас взагалі звертається дуже мало уваги на наші окраїни й зокрема на їх історію. Одним з чергових завдань нашої істор. науки мусить бути більш уважне досліджування історії окраїн. Саме цьому завданню відповідає книжка О. Поповича, котру треба признати за одно з дуже важних видань. „Черв. Калини“.

В. Заїкин.

J. Frcek M. Andreeva, V. Zaïkyn, N. Okunev. Posudky — Comptes-rendus Zvláštní otisk — Tirage a part de la revue — „Byzantinoslavica“, IV, 2 (1932). Praha 1933. Стор. 30, 8° (вел.).

Отся щойно видана осібна відбитка з другого випуску IV-го тому знаменитого чеського видавництва „Byzantinoslavica“[1]) містить шість наукових нарисів-рецензій про такі праці: 1) „Emploi des signes critiques, dispositionis de l'apparat dans les éditions savantes de textes grecs et latins“ (праця „Union Academique Internationale“), 2) „Ausgewählte koptische Zaubertexte“, вид. А. Кропп'а' з трьома передмовами І. Крум'а і видавця, 3) „Le despotat de Morée“ Д. А. Закитінос'а, 4) праці В. Златарського з історії Болгарії, 5) „Українські джерела церковного права“ О. Лотоцького й 6) „Кръглата църква въ Преславъ“ Кр. Миятев'а. Всі ці нариси це не звичайні короткі оцінки, але радше невеликі розвідки, в яких часом автори висувають і свої власні наукові концепції, або взагалі дають ширше освітлення порушених у них питань. — З цих нарисів заслуговує на нашу увагу передовсім нарис відомої вже й, можна сказати, вже навіть визначної російської византиністки доц. М. Андреєвої про праці славнозвісного болгарського ученого Вас. Златарського з історії Болгарії (головно давніших часів). Болгарські історичні праці в нас мало знані, тим часом мають вони для нас не раз велике значіння з огляду на стисло русько-болгарські взаємини в давних часах, великі болгарські впливи на стару Русь і т. д.; з обговорених в нарисі Андреєвої праць Златарського особливо інтересні для нас: „Какъ въ народъ се разбира у А. Комнина подъ израза γένος τι Σκυθικόν (З. вияснює тут спірне питання про те, який „скитський“ нарід вдерся з півночи в Болгарію в XI ст.: Русь, румуни чи узи-торки; сам З. гадає, що то були узи), „Южна България слѣдъ смърть та на Ивана Асѣня II“ (висвітлюється роля руського князя Ростислава Михайловича і т. д.; окремо треба згадати незвичайно інтересну працю З. „Иванъ Асѣнь II“, важну для історії латинського цісарства у Византії, його взаємин з Болгарією ітд. Нарис українського історика церковного й політичного устрою й методольоґа-історіософа Вяч. Заікина про „Укр. джерела церк. права“ О. Лотоцького (найширший з надрукованих у цій брошурі; займає більш третини її) порушує деякі основні питання українського й взагалі східного церк. устрою, права й культури, зокрема вартість визант. культури, церк.-політичні відносини у Византії й інших (також і західних) державах у середних віках, „цезаропапізм“ у Московській і Литов.-Руській державах XV—XVII вв., вартість московської культури XV—XVI вв., проблєму західних впливів на укр. церковне право, участь світського елементу в церк. управлінні, „соборність“ і виборність в украін. і рос. Церкві, укр.-російські церк. взаємини в XVII—XVIII вв. ітд.; книжку Лотоцького З. признає маловартною й тенденційною. — Для історії старо-словянського церк. будівництва дуже важний нарис відомого рос. ученого Н. Окунева про старовинну болгарську церкву в Преславі (колишній столиці Болгарії), написаний з приводу праці про цю церкву Миятева; відкриття й дослідження цієї церкви кидають нове світло на старинну словянську архітектуру, про яку тепер чимало пишуть і сперечаються й наші історики мистецтва. — Нарис Андреєвої про „Ausgewählte koptische Zaubertexte“ знайомить з далеким світом коптійських маґічних вірувань і обрядів; на перший погляд, це такий далекий від нас світ, що нас він „може й не обходити; але в дійсності, це не зовсім так: досліди над маґічними віруваннями й обрядами якого б не було народу, отже й українського, вимагають широких порівнюючих студій, як через те, що зрозуміти їх часом можна, буває, лише на підставі широких анальоґій, так і через те, що маґ. вірування й обряди мандрують від одних народів до других: коптійські маґ. тексти дають якраз чимало цікавого матеріялу для порівнюючих дослідів. — В третім своїм нарисі доц. Андреєва коротко обговорює долю Морейського деспотства, освітлену в праці Д. Закитінос'а, й спеціяльно зупиняється на останніх Палеольоґах та шлюбі московського в. князя Івана III з Зоєю Палеольоґ. — Нарис чеського ученого Фрчк'а (найкоротший) з приводу праці

[1]) Другий вип. IV-го тому „Byzantinoslavica“ ще не вийшов у повному вигляді.

про уживання деяких умовних знаків ітп. в наукових виданнях грецьких і латинських текстів поширює освітлене в тій праці питання, висуваючи проблему передачі ріжних знаків скорочень, правопису, інтерпункції ітд. також у виданнях слов'янських текстів. — Т. ч., в цій брошурі порушено й обговорено досить багато найріжніших, переважно дотичних історії Византії, слов'янських країв та взаємин між ними; деякі з тих питань сутофахові, але деякі мусять бути цікаві й для ширшої інтелігенції; бо, всупереч рецензентові нашого часопису в „Меті" (1933), ми таки думаємо, що широкі круги нашої інтелігенції повинні цікавитися й наукою (і то ріжними її галузями), а не самою тільки „ідеольогією", бо кінець кінцем розумна ідеольогія без наукової підстави неможлива. Зокрема, заслуговує, на наш погляд, на спеціяльну увагу укр. інтелігенції таке видавництво, як „Byzantinoslavica", що спеціяльно узгляднює византійсько-слов'янські відносини, про які в нас здебільшого не багато знають, але багато сперечаються й полемізують. *У.*

Хроніка.

† О. Мітрат Олександер Лешкович Бачинський (* 1844— † 9. VI. 1933). Високий духовний Достойник, глибоко вчений теольог, великий характер і громадянин родився в Сороцьку в Скалатщині, гімназію кінчив в Тернополі і в Бережанах 1863 р., а богословію у Львові 1867. По сотрудництві в Новосілці-Ленч і Підвербцях перенісся до Львова 1873. як сотрудник при катедрі св. Юра, щоб легше могти виховати троє дрібних дітей (повдовів 1872). Рівночасно стає віцеректором Дух. Семинарії (1873—1878), вчить на університеті катехитики і дидактики та редагує „Руський Сіон". За критику Семинарії і катедри Д-ром Н. Малиняком в „Р. С-ні", часопис замкнено, а його редактора о. Бачинського звільнено з посади та по ріжних перепонах надано йому парохію в Болехові 1881. Але вже по двох літах іменовано його 1. I. 1883 ректором Дух. Семинарії і цей свій уряд сповняв він впродовж 10 літ. Був це час найактивнішої діяльности в його житті. Від Еп. Сильвестра Сембратовича дістав припоручення зреформувати Семинарію. Як першу умову реформи уважав новий ректор поставлення нових семинарійних будинків. Хоч намісництво відмовило фондів, він робив вперто розумні заходи в тім напрямі, поборов всі труднощі і правительство призначило врешті на ту ціль 290.000 ринських. В 1887 р. заложив архикнязь Рудольф угольний камінь, а 7. X. 1889. посвячено в приняві міністра Гавча новий будинок Дух. Сем. при ул. Коперника 36, який до нині уможливлює їй потрібний розвій. За це відзначено його Папським Хрестом „Pro Ecclesia et Pontifice". Рівночасно перевів о. Рек. Б. ряд реформ і започаткував нову епоху в історії Дух. Семинарії. Гострота у веденню Д. С.. відомі правописні спори і впливи намісника К. Баденія причинились до того, що Митр. Сильвестер переніс його 1893 р. до Митр. Капітули й іменував його канцлєром Митр. Конс. Новий свій уряд сповняв не менше совісно й солідно, як попередні.

В одночас з великим замилуванням посвячував о. Мітрат свої сили письменницькій і науковій праці. Крім згаданого „Рус.

Сіону" (від 1878), видавав він „Галицький Сіон" (на місце попереднього), дальше політ. часопис „Мир", що мав на цілі погодити „твердих" і „фонетиків" та „Душпастир". Від 1898 р. видає відому „Богословську бібліотеку", що виповнила у нас великий брак теольоґічної літератури. З-під його пера вийшли грубі книжки, теольоґічні університетські підручники, а саме: 1. доґматики, 2. моральної, 3. пасторальної, 4. церковного права, 5. катехитики і 6. провідник для священиків. Дальше переклади: 7, Псалтиря, 8. Письма Старого Завіту (у старослов. мові з поясненнями, 6 томів) і 9. Нового Завіту. В рукописі полишив Покійний працю про новий кодекс церковного права в порівнанню з Замойським і Львівським Синодом. Крім того видав цілий ряд менших праць, як н. пр. брошуру про конкордат та розсипав цілий ряд цінних статтей по ріжних видавництвах. Покійний один з перших орав запустілу ниву нашого богословського наукового життя та клав основи під теперішний світлий його розвій.

Покійний був людиною сталого і твердого мов з криці характеру, був точний, обовязковий, тримався законів, боровся і терпів, але про себе мало говорив. Хоч не всі його любили, але всі шанували. До своїх бувших питомців, сідоголових старців, сказав при нагоді одного ювилею: „Я Вас тримав твердо, бо я хотів Вас приготовити до твердого життя"!

Безбожність і аморальність. Наш Високопреосвящений Ексцеленція Митрополит, що все держить свою ласкаву руку на живчику нашого життя, помістив під тим заголовком дуже актуальну тепер і цікаву статтю (гл. „Христос наша Сила" з 2. VII. ц. р., дод. до „Мети" ч. 26 ц. р.). — Відомо, що один наш „ідеольоґ" поставив як „четверту вимогу націоналізму" аморальність. Наші націоналісти, що є визнавцями тієї „ідеольоґії" „в цілості і в частях", а тим самим є визнавцями й ідеї аморальности, рівночасно заявляють, що вони є правовірні католики. — Ексцеленція Митрополит, як найбільш компетентний в тій справі, вказує саме в згаданій статті, як вельми аморальність є противна християнству та що вона є безбожництвом. Стаття призначена до популярного журналу, то й написана популярно і приступно, але за те дуже переконуючо, цікаво, блискучо і яка в ній глибина думок! Ось кілька виїмків з тієї статті:

„Божий закон, не був би Божим, якщо якийнебудь політичний огляд міг би спинювати його силу".

„... І комедію грає, себе й людей дурить той, хто видумує собі два життя побіч себе, з котрих одно християнське, а друге поганське, і хоче оба ті життя разом жити—злучити їх в одно.

Але ж служити батьківщині всяким беззаконням, напр. зрадою, — це не є служба для неї — а радше її понижування, оплюгавлення, — це є шкідлива діяльність. Гарні, чисті, ідеальні справи вимагають чистої, гарної ідеальної служби. Служба батьківщині — це служба любови, пожертвування, усильної праці, сповнення всіх обовязків — і тільки тими дорогами

можна причинитися до добра батьківщини. Наука, що від усіх обовязків увільняє і всі злочини позволяє на службі батьківщині — це наука тим страшніша і тим небезпечніша, чим більше може видаватися гарною й благородною. Така наука в наших часах баламутить і зводить на бездоріжжя нашу молодь; є люди без совісти, що нашим дітям нераз уже у 13. і 14. році життя защіплюють таку безбожну й глупу науку; учать їх не слухати родичів, не шанувати старших, не слухати Церкви — вщіплюють їм поняття, що на службі батьківщині все вільно. Не диво, що хто перенятий тою наукою, той при першій нагоді, навіть без причини може батьківщину зраджувати й віддаватися на службу її ворогам. Аморальнісь політики сполучити з правдивими, високими ідеалами любови батьківщини — це щось таке, як напр. орла звязати з безрогою і їх разом запрягти до роботи. Може орел вирватися і полетіти в піднебесні простори, але безрога все зайде в болото. Любов батьківщини — це любов ближніх; аморальність — це недостача всякого ладу, всякої дисципліни, а свобода для всякої пристрасти.

І неначе передбачуючи наші часи, св. Ап. Павло в II. листі до Тимотея (III. гл. 2—5) написав таке: „*В останні дні настануть люті часи, бо люди будуть самолюбні, грошолюби, чванливі, горді, хулителі, родичам непокірні, невдячні, безбожні, без любови, непримиримі, клеветливі, нестримливі, люті, недобролюбні, зрадники, нахабні, надуті й люблячі розкоші більше ніж Бога; що виглядають наче побожні, але випираються сили побожности*“.

Не можна краще описати те, до чого теорія аморальности веде“.

Думаємо, що цю так актуальну тепер статтю повинні передрукувати інші часописи, щоби зазнакомити з нею якнайширші круги.[1])

150-ліття Греко-кат. Духовної Семинарії, основаної 1783 р. австрійським цісарем Йосифом II, припало цього року на другий день Зелених Свят (5. червня). Яке значіння мала львівська Духовна Сем. за минулих 150 літ, не треба говорити. Тут почалося національне відродження працею Руської Трійці, звідти впродовж 150 літ виходили в народ тисячі інтелігентних робітників, через довший час сливе одиноких інтелігентів укр. нації, звідти виходили люди глибокої науки й характеру та переняті ідейністю. Ближче значіння тієї інституції для Гр.-Кат. Церкви та укр. народу має висвітлити всебічно збірна праця, яку вже Богосл. Академія підготовляє.

З того приводу відбулося того дня в Дух. Сем. ювилейне свято. Почалося воно Архієрейською Службою Божою, що її

[1]) В останнім числі „Мети“ (ч. 27), що його одержали ми в останній хвилі, бачимо теж не менш цінну й актуальну статтю Ексц. Митрополита на подібну тему під заг. „Дві любови — два патріотизми“.

відправив Епископ Никита Будка в окруженню оо. професорів Духовної Академії, в присутності вищого духовенства, цілого професорського збору та студентів тої одинокої нашої вищої школи. Між присутніми бачили ми дорогого гостя для галицької землі о. Сімовича, ґенерального вікаря для греко-католиків на Буковині та Мармарощині. Після покінчення Служби Божої прибув у храм Св. Духа Ексц. Митрополит та виголосив прегарну, глибоко обдуману проповідь. Голова нашої Церкви підкреслив значіння Духовної Академії та Семинарії для української Церкви та Нації, зазначуючи, що професорів та студентів тієї установи ставив і все ставить поруч найближчих собі людей. Вкінці ствердив започаткування 150-літнього ювилею Духовної Семинарії. Після цього відбулася спільна фотографія в городі заведення у стіп памятника Митрополита, прибраного в жовто-блакитні прапори. Витаний з ентузіязмом професорами та студентами, серед бадьорого настрою, перебув Митрополит в Академії ще кілька годин, оглядаючи всюди взірцевий порядок та розбудову на европейський лад заведення, яке находиться під умілою управою о. Ректора Дра Й. Сліпого.

Статути Греко-кат. Богосл. Акад. Ще в 1930 р. написав і видав пораз перший статути Бог. Ак. о. Проф. Др. Й. Сліпий, ректор Академії. Одначе перше видання розійшлося. Зайшла потреба приготовити друге, а то тимбільше, що з хвилиною відкриття при ній осібного фільос. факультету статути вимагали поширення та доповнення. Накінець у міжчасі, саме 24.V. 1931. видав папа Пій XI енцикліку „Deus scientiarum Dominus", якою нормує богословські студії в цілій католицькій Церкві. Як всі катол. університети, так і Б. А. мусіли перевести ревізію своїх статутів. З тих причин о. Рек. Др. Й. Сліпий доповнив та перевів деякі зміни попередніх статутів, а Високопреосв. Митрополит Кир Андрей затвердив їх та предложив Апост. Престолові. Так на днях появилося друком друге доповнене видання статутів Б. А. З них довідуємося між іншим, що при Б. А. до створених вже Фільософічного і Теольогічного Виділу може бути долучений ще і Правничий Виділ (§ 4). Властиві Статути попереджує коротка стаття о. Ректора, що ядерно й звязло начеркує значіння Бог. Ак. для укр. народу, та її устрій, як також подає цінні інформації з історії та сучасного стану вищого катол. шкільництва. Стаття та цікава не тільки для заінтересованих, але і для широких кругів громадянства.

„Рідне Слово" й інші нові журнали. Недавно появився новий часопис — місячник укр. мовою для бачванських українців в Югославії „Рідне Слово" під редакцією знаного вже укр. громадянству о. М. Фірака. Дотепер видавав і дальше видає о. М. Ф. тижневик в бачванськім діялекті „Руски Новини". Тепер робить отець Редактор для тамошніх українців новий дарунок — укр. часопис, редаґований дуже мило з серцем і любовю та в релігійнім дусі. Ніщо дивного, що той часопис дуже сердечно

привітали укр. часописи в Галичині („Правда", „Мета", „Діло" і „Нар. Справа"). Витаємо його щиро і ми та бажаємо якнайкращих успіхів.

В Галичині появилося теж кілька нових реґіональних часописів. Крім відмічених нами давніше треба згадати ще „Золочівське Слово", повітовий двотижневик (тепер вже ч. 7.) і „Підкарпатські Вісти", двотижневийursп.-екон. часопис в Самборі. Реґіональні часописи це очевидно додатне явище в нашому житті.

Errata. В попер. числі „Дзв." (ч. 5. с. р.) в статті „Укр. і Поль.", стр. 229, 14 рядок з долу надруковано: „то це сталося завдяки місцевим полякам"...; має бути: „то це сталося завдяки закордонній помочі, уділеній Польщі, а не місцевим полякам,..."

Всіх наших передплатників взиваємо негайно вирівнати свої залеглі довги. Ред. і Адм.

Е. Ю. Пеленський.

Бібліоґрафія укр. бібліоґрафії.

До попередніх розділів під зазначені нижче числа подаємо отсі доповнення:

266а. Годкевич, М. Организация библиографической работы на Украине [огляд] в кн. Библиография в СССР и Книжные Палаты. Х. 1928 85—136с.

266б. Index bibliographicus. Répertoire international des sources de bibliographie courante. Genewa 1925 203—4с і розвинено по відділам Ucraine (гл. Oukraïn...) видання Союзу Націй.

301а. Українсько-руська преса. Календар „Просвіти" на 1907 р. 43—8с теж саме на 1910 96—8. на 1911 76—9.

310б. Дорошенко, В. Українська преса. Тамже на 1912 60—4с. теж саме на 1913 84—8с.

328а. Варнеке, Ол. Українська періодична преса в Одесі 1917—1923 тамже 103—116с.

380а. Записки Історично - філ Відділу УАН. За 1919—1927. „Україна 1928 166—74.

383а. Земский Сборник Черниг. губ. Указатель... Чернигів 1905 (Труды Черн. Губ. Арх. Ком. в. 6.)

388а. Офіційний Бюлетень НКЮ: В. Бергман: Абетковий прикметний покажчик... за 1927—8 Х. 199с.

411а. Балика, Д. та Кармінська О. Бібліографічний покажчик краєзнавчої літератури на Україні (1927—8) „Етнографічний Вістник" 7ч. К. 1928 Додаток 1—4с.

411б. Семенів, М. Нові провідники по Україні. „Записки Укр біб. Т-ва" 1 О. 1928 38—40с.

Хто зволікає з присиланням передплати і вирівнанням довгу в Адміністрації, той руйнує свій власний журнал. Передплату мусимо конечно поставити на чолі своїх місячних видатків,

1 Філософія

Загальні укр. праці

483. Чижевський, Дм. Фільософія на Україні. Спроба історіографії. Прага 1926 II вид. 1929 [літогр.]

484. — Фільософічна література українською мовою за рр. 1920—6. „Книголюб" 1927 1 32—8, 2 30—7 (передруковано у ч.]

485. Mirčuk, J. Ukrainische philosophische Bibliographie der letzen Jahre (1921—1926) „Mitteilungen der Ukr. Wissenschaftliches Institutes in Berlin" 1928 Heft 2 60—9 [огляд на основі ч.]

пор. „Україна" 1927 5 149с.

485а Заїкин, Вячеслав Систематизація історії української філософії. „Богословія" т. IX кн. 3 і 4 1931, 235—256с і 358—373с. Тут вичислені всі синтетичні праці з історії укр. і російської фільософії, що подають теж фільос. бібліографію.

Сковорода.

486. Данилевский, Г. П. Библіографическій обзор сочиненій Сковороды. В кн. „Украинская Старина". Х. 1866 72—96с.

487. Багалей, Д. И. Библіографія в кн. Сочинения Г. С. Сковороди. Х. 1894.

488 Ч[ижиков] Л. Г. С. Сковорода. Спроба бібліографії. „Записки Н. Т. і. Ш. Л. 1899 4т 1—4с.

489. — Г. С. Сковорода. Библиографические материалы про Гр. Сав. С-у. „Изв. Одес. Библ. О-ва" О. 1913 I. 30—48с.

490. Багалей, Д. И. Изданіе сочинений Г. С. Сковороды и стоящие в связи с ними исследования о немъ къ 1920 годовищине со времени его кончини 1794—1914. „Изв. отд. рус. яз. и слов. Акад. Наукъ" Спб. 1914 XIX 3 1—58с і окр.

491. Багалій, Д. І. Бібліографічний покажчик розвідок про С—у. в кн. Укр. мандрований філософ Гр. Сав. С—а, Х. 1926 377—93с.

Чужа філософія. Матеріялізм

492. Розанов, Я. Историч. материализм — библиография книжной и журнальной литератури за 1865—1924. К. 1924 193с.

493. Семковський, С. Покажчик літератури з історичного матеріялізму російського та чужоземними мовами. в зб. Істор. матеріялізм. Х. 1926 331—7с.

494. Бойко, Василь: Література [до розділів у кн.] Діялектичний матеріялізм. Х 1930 1—2ч.

495. Єфіменко, Г. Бібліографія [до розділів у кн.] Діялектичний матеріялізм. Х. 1929 306с.

496. Медзінський, Віктор: Бібліографія. в кн. Англійські матеріялісти. Х. 1930 97—100с.

Психологія

497. Научные собщения Укр. Психоневрологического Института. в кн. Укр. Психоневр. Институт. Пять лет (1921—1926) Х. 39—54с. [теж саме по нім.:]

498. Wissenschaftliche Berichte des statichen psychoneurologisches Staatsinstitutes der Ukraine. гл. Ukr. psychon. Staatsinstitut. Fünf Jahre. 47—59с.

499. Пасіка Т. та Третьяков М. Бібліографія в кн. Методика та практика тестового дослідження. К. 1937 46с і сл.

500. Мандрика, А. Список літератури. в кн.) Вимір шкільної успішности К. 1927. 262 і сл.

(Далі буде).

Надіслані книжки й журнали.

а) Книжки.

Василь Окунь Бережанський: **Чому Русини або Малороси називаються Українцями**. Самбір 1932. Накл. Автора 16⁰ 64 ст.

О. Др. Йосиф Боцян, епископ луцький: **о. Ісидор Дольницький**

духовний отець, літургіст і піснотворець. Друге видання. Зладив і доповнив о. Др. Й: Сліпий. Аскетична Бібл. т. V. Львів 1933. 16⁰ 136 ст. + портрет.

Греко-католицька Богословська Академія і її Статути. Написав о. Проф. Др. Йосиф Сліпий, Редактор Академії. Друге доповнене видання. Львів 1933. Вел. 8⁰ 32 ст.

О. Кобець: **Над безоднею.** Хроніка великої драми. Накл. Вид. „Родина". Львів 1933. 16⁰. Ч. І. Напередодні, ст. 112. Ч. II: Земля дрижить, ст. 99 (рец. гл. „Дзвони" ч. 5. с. р).

Конституційний статут Католицької Акції Укр. Молоді Львів 1933. Накл. Митр. Орд., мал. 16⁰ 21 ст.

Дмитро Корбутяк: Живі смолоскипи. Коломия 1933. Накл. Вид. „Нове Життя". Мал. 16⁰, 32.

О. Др. Г. Костельник: **Ґенеза жіночого й мужеського полу.** Львів 1933, 8⁰ 30, відб. з „Ниви".

Роман Купчинський: **У зворах Бескиду,** повість І: Стрілецьке життя, вид. „Чер. Калини", 16⁰ ст. 176, Львів 1933. (Рец. гл. „Дзв." ч. 6-7).

Л. Лясевич, к. інж. **Практичний радіо-аматор.** Друге справлене й доповнене видання. Накл. „Украінрадія". Львів 1933. Мал. 8⁰ 138 ст. + анонси.

Др. Яр. Пастернак: **Коротка археольоґія західно-укр. земель.** Львів 1932. Відб. з Богословії т. X. 3 (рец. гл. „Дзвони". ч. 4 с. р.).

Мр. Ярослав Падох: **Новий закон про товариства.** Стрий 1933. Накл. Союзу Кооп. в Стриї. 16⁰ 96 ст.

Памятка зі Свята „Укр. Молодь Христові" від часопису для дітей і молоді „Наш Приятель" Львів 1933. 8⁰ ст. 6 і ілюстр.

„Pax Romana" Sekretariat International de Presse Universitaire Catholique: **Servie d'Information.** Nr. 2 et 3. Novembre 1932—Fevrier 1933. Lille (Nord), 4⁰ in. fol. 98 ст.

Це періодичне видавництво міжнар. студ. катол. орґанізації „Pax Romana" (до якої належить теж наша „Обнова"), яке подає інформації про катол. рух, видавництва, журнали і т. п. в поодиноких краях Европи і всіх частях світу.

Е. Ю. Пеленський: **Долина опору і Стрия.** Туристичний провідник для літників і прогульківців. Львів 1933. Бібл. „Плаю" ч 1. Мал.

Др. Василь Пачовський: **Світова місія України.** Перемишль 1933. 8⁰ 16 ст. Накл. Вид. „Краса і Сила" ч. 2.
16⁰, 62 ст. 8 ілюстр. і мапка.

Омелян Попович: **Відродження Буковини,** вид. „Черв. Кал.", Львів 1933. 16⁰, 120 ст. (Рец. гл. „Дзв." ч. 6-7).

Л. Редкевич: **Джерело золота** 300 рад і вказівок, як заробляти гроші на виробі дешевих і покупних товарів. Львів 1933. Вид. „Родина" 16⁰ 136 ст.

Русский Заграничний Исторический Архив при Минист. Иностр. Дел. Чехосл. Респ. **в 1930 году** 8⁰ 16 + VIII ст.

І. Святославич: Правдиве лице комунізму. Львів 1933, 16⁰, 36 ст.

Sprawozdanie Tow. Nauk. we Lwowie pod Red. Przemysława Dąbkowskiego, sekret. generalnego. Roczn. XII 1932, zesz. 3. Lwów 1933. 8⁰ 100 ст.

Укр. Заг. Енцикльопедія „Книга Знання". Зош. 21 (С-Словяно), 22 (Словянофільство — Телеґрафія), 23, за квітень 1933 (Телеґрафон — Украинско Слово), 29 за червень 1933 (Україна — Цитрин). Львів-Станиславів. Вел. 8⁰.

Інж. Др. Евген Храпливий: **За наше хліборобське шкільництво.** Львів 1933. 8⁰ мал. 46 ст.

Г. ШільЗен: **Ти й вона.** Відношення молодця до дівчини. З нім. пер. В. Лімниченко Львів 1933. Накв. Мар. Тов. Молоді. 16⁰ 122 ст.

б) Журнали.

Богословія. Науковий тримісячник. Видає Богосл. Наук. Т-во т. XI. Кн. 1. 1933.

Зміст: Dr. Leo Hłynka: De potestate episcoporum necnon praerogativis metropolitanae potestatis in bona ecclesiae, temporalia in Oriente novem primis saeculis (Dissertatio canonico-historica).

Др. К. Чехович: Іван Могильницький та Йосиф Добровський. 2. Вибрані питання. 3. Огляди й оцінки. 4. Всячина — Хроніка. 5. Богосл. Наук. Т-во. 6. Книжки й часописи (з поданням їх змісту).

Biełaruskaja Krynica. Palityčnaja hramadzkaja i literaturnaja hazeta. Hod.

IX (XVII) Nr. 17 (516) 22 (521) 30 krasawika — 4 червня 1933. Wilnia (Вільно.)

Бюлетень Брацтва Українців Католиків Канади. Виходить щомісячно під Ред. о. Ст. Семчука. Р. I ч. 6. Альвена, Саск, червень 1933. (Це новий цікаво редаґований місячник укр. католиків Канади).

Відродження. Ілюстр. орґан укр. протиальк. і протинік. руху р. VI. ч. 4-5 і 6-7 квітень-липень 1933. Львів.

Вільне Козацтво, ілюстр. двотижневий журнал літератури і політики. Р. VI, ч. 122—130. 1933. Прага.

Вісти з Українського Наукового Інституту в Берліні. Тримісячник під ред. д-ра З. Кузелі. Р. I, ч. 1. 5. VI. 1933. Берлін. (Подані там змісти викладів в тамошнім Інституті, та виказані публікації).

„Вістник“, місячник літератури, мистецтва, науки й гром. життя. Р. I., кн. 5. за травень і 6. за червень 1933. Львів. 8⁰ по 80 ст.

„Вѣстникъ“ русскаго студенч. христіянс. движенія. Місячник. Р. VIII. ч. 4, за квітень, ч. 5-6, май-червень 1933. Париж. Вел. 8⁰.

Вогні, місячник для укр. молоді. Р. III., ч. 9. травень і 10. червень 1933. Львів. 8⁰ по 24 ст.

Дажбог, література, театр, кіно, місячник. Р. II. ч. 5. травень і 6. червень 1933, 8⁰ по 16 ст. Львів.

Еклєзія. Бюлетень релігійної інформації. Ред. і вид. Евген Бачинський. Р. IV. ч. 9. цвітень 1933. in fol. 1. ст.

Золочівське Слово. Повітовий двотижневик Р. II, ч. 7. 15. IV 1933. Золочів.

Catho, франц. двотижневик студентів катол. факультету в Ліль. Р. IV. ч. 8—15 1933. Ліль.

Критика Щомісячник літератури, науки, мистецтва, критики й громадянського життя під ред. А. Крушельницького. Р. I. ч. 2 і 3 травень і червень 1933. Львів 8⁰ по 80 ст.

„Літопис Червоної Калини“ чч. 2, 3, 4, 5 і 6 1933. Львів, 4⁰ по 24 ст.

Мета, тижневик. Р. III. чч. 15-26, 1933 Львів.

Наш Клич, суспільний політ. тижневик. Р. I. чч. 5-13 1933. Львів.

Наш Приятель, місячник для дітей. Р. XII. ч. 7, 8 і 9 1933. Львів.

Неділя, тижневик. Р. VI чч. 16-26, 1933. Львів.

Нова Зоря. Католицький орґан. Виходить два рази в тиждень. Р. X. чч. 28-46. Львів.

Нове Життя. Двотижневик присвячений справам Покуття і Поділля. Коломия. Р. I ч. 4-5 1933.

Підкарпатські вісти. Двотижневий суспільно-економічний часопис. Р. I. ч- 1-4 1933. Самбір 4⁰

Prad, miesięcznik związku pols. inteligencji katol. R. 20. za maj i czerwiec 1933. Lublin. 8⁰ по 48 ст.

Přehled. Видає Svatovàclavska Liga u Praze Р. IV чч. 4-6 1933. 4⁰ по 26 ст.

Przegląd Wileński. Pismo, pośw. sprawom krajowym. R. XVI. Nr. 10 1933. Wilno.

Рідна Мова. Науково-популярний місячник. Р. I. ч. 5. травень і ч. 6. червень 1933. Варшава — Жовква по 16 ст. в дві колюмни.

Рідне Слово. Часопис для українців в Югославії. Місячник. Р. I. ч. 1 і 2 за квітень і май 1933 р. Дяково (Югославія) 4⁰, 8 ст, Видає: о. М. Фірак.

Россія и Славянства. Тижневик. Р. V. чч. 218—228 1933. Париж.

Руски Новини. За русинох у Кральовини Юґославії. Р. X. ч. 21. 1933. Дяково. Югосв.

Русский Голос, вс і біжучі числа 1933 Львів.

Slavia Occidentatis. Tom 11 Red. Mikołaj Rudnicki. Instyt. Zach. słow. przy Univ. pozn. Poznań 1932, 8⁰, 134 ст.

Студентський Шлях, Р. III. ч. 2-3 (24-25) лютень-березень і 4-5 (22-23) квітень-травень 1933. Львів.

Тризуб, тижневик. Р. IX. чч. 1-26 1933. Париж 8⁰ по 16 ст. (Подає докладні інформації з життя укр. еміґрантів у всіх краях).

Українська Школа, часопис Т-ва „Учит. Громада“ у Львові Р. XVIII. ч. 3-5 і 6-7 червень 1933.

Українське Юнацтво, Р. I. ч. 1. травень 1933 Львів 8⁰, 16.

Український Тиждень. Р. I. чч. 1-28 (останне з 26.VI) 1933. Прага, 4⁰ 4 ст. маш. цикл.

Хліборобський Шлях двотижневик чч. 1-14 1933. Львів, 4⁰ по 8 ст.